

Hukuk Yargılamasında Hedef Süre Uygulaması^(*)

Dr. Öğr. Üyesi İsmet MAZLUM^(**)

Öz

Adil yargılanma hakkının temel unsurlarından biri olan makul sürede yargılama ilkesi, Türkiye’de uzun yargılama süreleri nedeniyle sıklıkla ihlal edilmiştir. Bu sorunu gidermek amacıyla geliştirilen ‘Yargıda Hedef Süre Uygulaması’, 1 Ocak 2019 itibarıyla tüm yargı çevrelerinde uygulanmaya başlanmıştır. Hukuki dayanağını 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu ile ilgili yönetmelikten alan sistem, dava ve soruşturmalara ilişkin öngörülebilir tamamlanma süreleri belirleyerek yargılama süreçlerini disipline etmeyi amaçlamaktadır. Hedef süreler, dava türüne ve iş yüküne göre Hakimler ve Savcılar Kurulu’nun (HSK) görüşü alınarak Adalet Bakanlığı tarafından belirlenir. UYAP sistemi aracılığıyla taraflara bildirilir ve süreç boyunca izlenir. Bu uygulama, hem yargı mensuplarının performansını değerlendirmede kriter oluşturmakta hem de vatandaşlar için şeffaflık sağlamaktadır. Ancak hedef süreler, bağlayıcı bir hak doğurmamakta; idari planlama aracı olarak işlev görmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin (AİHM) makul süre içtihatlarıyla da uyumlu olan bu sistem, adil yargılanma hakkının hayata geçirilmesi yönünde olumlu bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Hedef Süre, Makul Süre, Adil Yargılanma.

^(*) Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 14.04.2025 - Kabul Edildiği Tarih: 23.05.2025.

Atıf Şekli: İsmet Mazlum, ‘Hukuk Yargılamasında Hedef Süre Uygulaması’ (2025) 15(1) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1011, 1043.

DOI: 10.52273/sduhfd..1675632.

^(**) Çankaya Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye.

E-posta: ismetmazlum@cankaya.edu.tr.

Orcid: https://orcid.org/0000-0002-3243-356X.

Target Time Application in Civil Proceedings

Abstract

One of the essential components of the right to a fair trial is the principle of adjudicating cases within a reasonable time. In Turkey, judicial proceedings have often been criticized for excessive delays, both at the national level and by the European Court of Human Rights (ECtHR). To address this issue, the 'Judicial Target Time Practice' was introduced and implemented nationwide as of January 1, 2019. Based on legal grounds established in the Judges and Prosecutors Act No. 2802 and the related regulation, the system aims to discipline judicial processes by setting predetermined timeframes for the completion of cases and investigations. These target times are determined by the Ministry of Justice, in consultation with the Council of Judges and Prosecutors (HSK), considering the case type and regional workload. They are communicated to the parties via the National Judiciary Informatics System (UYAP) and monitored throughout the proceedings. This mechanism not only provides transparency for citizens but also serves as a performance criterion for judicial personnel. However, target times do not create enforceable rights for parties and function as an administrative planning tool. Aligned with the ECtHR's case law on the 'reasonable time' principle, this system is considered a positive step toward realizing the right to a fair and timely trial.

Keywords

Target Time, Reasonable Time, Fair Trial.

Extended Summary

One of the fundamental components of the right to a fair trial, as protected under Article 6 of the European Convention on Human Rights (ECHR) and Article 36 of the Turkish Constitution, is the right to have one's case heard within a reasonable time. In Turkey, prolonged judicial proceedings have historically been a significant concern, leading to numerous condemnations by the European Court of Human Rights (ECtHR). In response to this structural issue and in alignment with recommendations made by the Council of Europe's Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), Turkey has adopted the 'Judicial Target Time Practice' (JTTP) as a comprehensive judicial reform initiative. The legal foundation of the JTTP was laid with the amendment to Article 28 of the Judges and Prosecutors Law (No. 2802) through Law No. 6723 in 2016. This amendment authorized the Ministry of Justice to determine target times for investigations, prosecutions, and trials, in consultation with the Council of Judges and Prosecutors (HSK). The implementing regulation, titled 'Regulation on Determination and Implementation of Target Times for Investigation, Prosecution or Adjudication,' was published in the Official Gazette on June 23, 2017, and came into force on September 1, 2017. As of January 1, 2019, the practice became operational nationwide. The core objective of the JTTP is to ensure the timely completion of judicial processes by introducing a system of measurable and case-type-specific timeframes. These target times are not binding judicial deadlines but rather administrative benchmarks aimed at improving efficiency, transparency, and predictability in judicial services. For each new case or investigation initiated after the implementation date, the relevant target time is automatically assigned through Turkey's National Judiciary Informatics System (UYAP). Parties are informed of the target duration, enabling them to anticipate the approximate timeline of their case.

Target times vary based on the type of case (e.g., civil, criminal, administrative) and are determined by taking into account factors such as the average processing time for similar cases, regional caseloads, and available judicial resources. These durations are not static and are reviewed at least biennially. Revisions are made in light of empirical data, stakeholder feedback, and CEPEJ guidelines. For instance, the government has set specific goals, such as completing appellate review in regional courts within six months and ensuring hearings are held at two-month intervals at most. The JTTP includes both judicial and prosecutorial bodies across the first instance and appellate levels, including courts of general jurisdiction, administrative courts, and public prosecutors' offices. It is fully integrated with UYAP, allowing judges and prosecutors to monitor each file's progress through color-coded indicators. If a file exceeds its target time, it is marked in red, and the responsible judicial officer must record the reasons for the delay within the system. Common reasons include delayed expert reports, unavailability of parties, or administrative bottlenecks. This process allows for data-driven analysis and improvement. Crucially, the JTTP serves multiple purposes. Firstly, it addresses the right to be tried within a reasonable time by establishing internal control mechanisms. Secondly, it contributes to performance evaluation within the judiciary. For example, the 'Appeal Review Evaluation Forms Regulation' considers compliance with target times as a criterion in promotion decisions for judges

and prosecutors. In this way, the system promotes a culture of efficiency and accountability while still acknowledging that target times should not compromise procedural fairness or the quality of judicial decisions. The practice does not generate new procedural rights or legal claims for litigants. Target times do not function as statutory deadlines, and their breach does not automatically result in the dismissal of cases or sanctions. However, prolonged delays that exceed reasonable time standards may still form the basis for claims of violation under existing mechanisms, such as individual applications to the Turkish Constitutional Court or complaints to the ECtHR. The target times, therefore, act as a tool to preempt such violations by facilitating better case management. The Turkish Constitutional Court reviewed the constitutionality of the JTTP, particularly the Ministry of Justice's role in determining target times. The Court upheld the system, emphasizing that the target times are determined in consultation with the HSK and that they do not infringe upon judicial independence. The Court also highlighted that these durations are merely performance indicators and not decisive factors in judicial evaluations or disciplinary proceedings. From a comparative perspective, the JTTP aligns with international best practices. Countries such as Italy, France, and Germany have also implemented measures to shorten judicial delays. For instance, Italy introduced the Pinto Act to provide compensation for excessive trial lengths. Likewise, in Anglo-American systems, particularly in criminal proceedings, the right to a speedy trial is constitutionally guaranteed, and exceeding certain statutory limits can result in dismissal. However, Turkey's model stands out for its centralized and technologically integrated structure. Statistical data demonstrate the positive impact of the JTTP. In 2021, the overall compliance rate with target times in Turkey reached approximately 86%. This rate was highest in administrative courts (88.38%) and lowest in civil courts (85.65%). Criminal courts and prosecutors' offices achieved compliance rates of 86.86% and 84.01%, respectively. The Ministry of Justice reported that the average case duration across various jurisdictions has shown significant improvement since the implementation of the JTTP. The system has also been credited with increasing public trust in the judiciary by making judicial timelines more predictable and transparent. Nevertheless, criticisms remain. Scholars and legal professionals argue that a standardized target time may not adequately reflect the complexity and individual circumstances of each case. There is concern that a focus on quantitative goals could compromise the quality of justice. Moreover, while the JTTP contributes to the 'reasonable time' element of a fair trial, it must be implemented alongside broader structural reforms, including enhancing judicial independence, investing in human resources, and modernizing court infrastructure.

Giriş

Adil yargılanma hakkı, yargılamanın temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmekte olup, bireylerin yargı önünde hak arama özgürlüklerini güvence altına alan en önemli anayasal ve uluslararası güvencelerden biridir. Bu hakkın içeriğini oluşturan unsurlar arasında, davaların makul süre içinde sonuçlandırılması ilkesi özel bir önem taşımaktadır. Zira, yargılamanın gereksiz yere uzaması, sadece bireylerin hak arama özgürlüğünü fiilen etkisiz hâle getirmekle kalmamakta, aynı zamanda hukuk sistemine olan güveni zedelemekte, kamu vicdanını yaralamakta ve toplumsal adalet duygusunu olumsuz yönde etkilemektedir.

Türkiye’de uzun yargılamalar, özellikle 2000’li yıllardan itibaren hem ulusal kamuoyunun hem de uluslararası denetim mekanizmalarının dikkatini çeken yapısal bir sorun hâline gelmiştir. AİHM, Türkiye hakkında verdiği birçok kararda, yargılamaların makul süreyi aşması nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) 6’ncı maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir. Bu durum, ülkemizin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesi yönünde ciddi bir baskı oluşturmuştur. Bu çerçevede, yargı süreçlerinin daha etkin ve zamanında yürütülebilmesi amacıyla çeşitli reform adımları atılmış, 1 Ocak 2019 tarihi itibarıyla ‘Yargıda Hedef Süre Uygulaması’ resmi olarak devreye alınmıştır. Bu uygulama, yargılamaların ve soruşturmaların belirli bir süre içerisinde tamamlanmasını hedefleyen, hem yönetsel hem de teknolojik araçlarla desteklenen bir zaman yönetimi modeli olarak kurgulanmıştır. Hukuki dayanağını, 6723 sayılı Kanun ile 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’na eklenen düzenlemelerden alan uygulama, ‘Soruşturma, Kovuşturma veya Yargılama Hedef Sürelerinin Belirlenmesi ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’ ile normatif çerçevesine kavuşturulmuştur¹.

Yargıda hedef süre uygulaması, yalnızca süreçlerin hızlandırılmasını amaçlayan teknik bir düzenleme değil, aynı zamanda makul sürede yargılanma hakkının kurumsal düzeyde güvence altına alınmasına hizmet eden yapısal bir reformdur. Hedef sürelerin belirlenmesinde her dava türünün kendine özgü yapısı, iş yükü ve bölgesel farklılıklar dikkate alınmakta; böylece yargılamaların daha gerçekçi bir planlama ile yürütülmesi hedeflenmektedir. UYAP (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi) sistemi üzerinden tanımlanan hedef süreler aracılığıyla, hem yargı mensuplarının iş yönetimi kolaylaştırılmakta hem de davanın taraflarına süreç hakkında önceden bilgi verilerek yargının şeffaflığı artırılmaktadır.

¹ Soruşturma, Kovuşturma veya Yargılama Hedef Sürelerinin Belirlenmesi ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, RG 23.06. 2017/30105.

Bu çalışmada, yargıda hedef süre uygulamasının ortaya çıkışı, hukuki temelleri, işleyiş mekanizmaları ve uygulamaya ilişkin değerlendirmeler ayrıntılı şekilde ele alınacaktır. Uygulamanın Anayasa ve AİHS ile ilişkisi, yargı bağımsızlığı açısından taşıdığı anlam ve karşılaştırmalı hukuk bağlamında örneklerle desteklenerek analiz edilecektir. Nihai olarak, bu uygulamanın adil yargılanma hakkına ne ölçüde hizmet ettiği değerlendirilecek ve sürdürülebilirliği açısından yapılması gerekenler tartışmaya açılacaktır.

I. Hedef Süre Uygulamasının Ortaya Çıkış ve Hukukî Dayanağı

Adil yargılanma hakkının temel unsurlarından biri, davaların makul süre içinde sonuçlandırılmasıdır. Türkiye’de geçmişte yargılamaların uzun sürmesi gerek ulusal düzeyde gerek AİHM kararlarında eleştiri konusu olmuştur. Bu soruna çözüm arayışlarının bir parçası olarak, 1 Ocak 2019’dan itibaren ‘Yargıda Hedef Süre Uygulaması’ hayata geçirilmiştir.

Yargıda hedef süre uygulaması, 2016 yılında yapılan yasal değişikliklerle oluşturulmuştur. 01.07.2016 tarihli 6723 sayılı Kanun’un 25’inci maddesiyle 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nun 28’inci maddesine eklenen fıkra, ‘*soruşturma, kovuşturma veya yargılamanın tamamlanması için öngörülen hedef sürelerin, Hâkimler ve Savcılar Kurulunun görüşü alınarak Adalet Bakanlığı tarafından belirleneceğini*’ düzenlemiştir. Bu düzenleme üzerine hazırlanan ‘*Soruşturma, Kovuşturma veya Yargılama Hedef Sürelerinin Belirlenmesi ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik*’, 23.06.2017 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak 01.09.2017’de yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik, hedef sürelerin nasıl belirleneceği ve uygulanacağına dair usul ve esasları düzenlemektedir².

Yargıda Hedef Süre Yönetmeliği³, soruşturma ve davaların belirli bir sürede tamamlanmasına yönelik bir zaman yönetimi modelidir. Yönetmelik uyarınca Adalet Bakanlığı, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ile koordineli şekilde her bir dava türü ve suç tipi için hedef süreler belirlemektedir (Hedef Süre Yön. m. 5). Belirlenen hedef süre, *soruşturmanın başlatıldığı veya davanın açıldığı tarihten*

² 23.06.2017 tarihli 3015 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanarak 01.09.2017 tarihinde yürürlüğe giren “Soruşturma, Kovuşturma veya Yargılama Hedef Sürelerinin Belirlenmesi ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” hükümlerinde öngörülen usullere göre belirlenen hedef sürelerin, adli yargı ilk derece mahkemeleri ile idari yargı ilk derece mahkemelerinde uygulanmasına 03.09.2018 tarihi itibarıyla başlanmıştır. Cumhuriyet başsavcılıklarında ise yargıda hedef süre uygulamasına 01.10.2018 tarihi itibarıyla başlanmıştır.

³ “Soruşturma, Kovuşturma veya Yargılama Hedef Sürelerinin Belirlenmesi ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” için makalede, kısaltma olarak “Yargıda Hedef Süre Yönetmeliği” ifadesi kullanılacaktır.

itibaren hükmün verilmesine kadar geçmesi öngörülen süredir. Her yeni dava dosyasında, UYAP bilişim sistemi üzerinden ilgili hedef süre otomatik olarak tanımlanmakta ve bu süre davanın taraflarına tebliğ edilmektedir. Bu sayede taraflar, haklarında açılan bir dava veya soruşturmanın ne kadar zaman içinde sonuçlanmasının planlandığını baştan öğrenebilmektedir. Yönetmelik, kapsamına giren tüm adli ve idari yargı mercilerini bağlayacak şekilde uygulanır⁴. İlk derece adli yargı mahkemeleri ile bölge adliye (istinaf) mahkemeleri, idari yargı mercileri ve Cumhuriyet başsavcılıkları bu sisteme dahildir. Hedef süreler, her il ve yargı çevresinin iş yoğunluğu ve dava türünün özellikleri dikkate alınarak belirlenebilmektedir; gerektiğinde farklı mahkeme türleri için değişken süreler belirlenmiştir. Ayrıca, uygulamanın dinamik bir şekilde iyileştirilmesi amacıyla hedef süreler belirli aralıklarla güncellenmektedir; yönetmelik gereği en geç iki yılda bir sürelerin yenilenmesi öngörülmüştür (Hedef Süre Yön. m. 9). Bu çerçevede, pilot uygulamalardan alınan sonuçlar ve Avrupa Konseyi Avrupa Adaletinin Etkinliği Komisyonu (CEPEJ) tavsiyeleri de dikkate alınarak süreler üzerinde düzenli gözden geçirme yapılmaktadır⁵. Yönetmeliğin temel amacı, makul süre-

⁴ “Soruşturma, Kovuşturma veya Yargılama Hedef Sürelerinin Belirlenmesi ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’in 2’nci maddesinde kapsamı belirlenmiştir. İlgili düzenlemeye göre, bu Yönetmelik, bölge adliye mahkemeleri ve Cumhuriyet başsavcılıkları, adli yargı ilk derece mahkemeleri ve Cumhuriyet başsavcılıkları, bölge idare mahkemeleri ile idari yargı ilk derece mahkemeleri tarafından yürütülen soruşturma, kovuşturma veya yargılamalara ilişkin hedef sürelerin belirlenmesi ve uygulanmasını kapsar.

⁵ Avrupa Adaletinin Etkinliği Komisyonu CEPEJ, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin kararı ile 2002 yılında oluşturulmuştur. CEPEJ’in amacı üye devletlerde yargının etkinliğini ve işleyişini iyileştirmek ve Avrupa Konseyi tarafından bu amaçla hazırlanmış olan sistemlerin uygulamasını geliştirmektir. CEPEJ, Avrupa’da hukuk devleti ve demokrasinin geliştirilmesi üzerine odaklanmıştır. Avrupa Konseyi’ne üye 47 devlete, bütün yargı süreçlerini dikkate alarak yargının yapılandırılması konusunda uygulamaya yönelik öneriler sunmak ve makul süre içerisinde adil yargılamayı sağlamaya yönelik etkili yollar bulmak amacıyla kurulmuştur. 2002/12 sayılı kararın ekinde yer alan Tüzüğün 2’nci maddesinde CEPEJ’in görevleri, genel istatistiki kriterleri ve değerlendirme araçlarını kullanarak, farklı adli sistemler tarafından ulaşılan sonuçları gözden geçirmek, adli sistemlerin fonksiyonlarıyla ilgili sorunlar ile mümkün olan ilerlemeleri belirlemek ve bu konularda görüş alışverişinde bulunmak, özel ihtiyaçlarını da dikkate alarak, üye ülkelerin adli sistemlerinin ölçülmesine ve işlevlerinin geliştirilmesine yönelik somut yöntemleri belirlemek, üye ülkelere, talepleri üzerine, AK standartlarına uygun olarak yardım sağlamak, gerektiğinde ve AK’nin yönetim kurulları (özellikle Avrupa Hukuk İşbirliği Komitesi) tarafından ihtiyaç duyulduğunda, Bakanlar Komitesi’ne sunulmak üzere, yeni uluslararası hukukî belgelerin oluşturulması ya da mevcut olanların değiştirilmesine yönelik taslak teklifleri hazırlamaktır. CEPEJ tarafından tüm çalışmaların yürütülmesi için üye ülkeleri kapsayan bir iletişim ağı oluşturulmuştur. Üye ülkelerin belirlediği kontak kişiler bilgileri CEPEJ in oluşturduğu ağ üzerinden CEPEJ sekreteryasına göndermektedir. Avrupa Adaletinin Etkinliği Komisyonu (CEPEJ) ile “Yargıda Zaman Yönetimi Çalışma Toplantısı” 18.06.2021 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

de yargılanma ilkesini somut bir biçimde hayata geçirmektedir⁶. Anayasa'nın 36'ncı maddesiyle güvence altına alınan adil yargılanma hakkı ve Anayasa'nın 141'inci maddesinin dördüncü fıkrasında davaların en az giderle ve mümkün olan süratle bitirilmesi gereği, bu düzenlemenin temelini oluşturmuştur. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 30'uncu maddesi, hâkimin yargılamayı makul süre içinde, düzenli ve ekonomik şekilde yürütme yükümlülüğünü düzenlerken, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 190'ıncı maddesi de duruşmaların ara verilmeksizin yürütülmesini, zorunlu hallerde dahi davanın makul sürede bitirilmesini sağlayacak şekilde ara verilebileceğini hükme bağlamıştır. Bu kanunî düzenlemeler, makul süre ilkesini teminat altına alır. Yargıda hedef süre uygulaması ise bu ilkenin hayata geçirilmesini sağlamak amacıyla geliştirilen bir araç konumundadır. Benzer şekilde, AİHS'in 6'ncı maddesinde düzenlenen makul süre hakkının sağlanabilmesi için devletlerin yargılama süreçlerini etkin şekilde yönetmesi gerektiği düşüncesiyle, Avrupa Konseyi organlarınca üye ülkelere dava bazlı hedef süre uygulamaları tavsiye edilmiştir. Yönetmelik, bu bağlamda Türkiye'nin ulusal ve uluslararası yükümlülükleri doğrultusunda yargılamaların gereksiz gecikmeler olmadan sonuçlandırılması ve yargıya güvenin arttırılması hedeflerine hizmet edecek bir araç olarak tasarlanmıştır.

Türkiye'de yargılamaların süre yönetimine ilişkin reform çalışmaları 2010'lu yıllarda hız kazanmıştır. 2013 yılında bazı pilot adliyelerde hedef süre uygulaması denenmiş, başarılı sonuçlar alınması üzerine 2015'te ülke genelinde uygulanmasına karar verilmiştir. Yukarıda değinilen yasal ve idari düzenlemelerin tamamlanmasıyla teknik altyapı oluşturulmuş ve uygulama fiilen devreye alınmıştır. Adli yargı ilk derece mahkemeleri ile idari yargı mahkemelerinde 3 Eylül 2018 itibarıyla, Cumhuriyet başsavcılıklarında ise 1 Ekim 2018 itibarıyla hedef süre uygulaması başlamıştır. Bu tarihlerden sonra açılan tüm soruşturma ve davalara ilgili suç veya dava türü için belirlenen hedef süreler belirlenmiştir. 1 Ocak 2019 tarihinden itibaren de belirlenen bu hedef süreler yargılama başında taraflara resmen bildirilmeye başlanmıştır⁷. Bu şekilde taraflar, açılan

⁶ Soruşturma, Kovuşturma veya Yargılama Hedef Sürelerinin Belirlenmesi ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'in 1'inci maddesinde amaç belirlenmiştir. İlgili düzenlemeye göre, soruşturma, kovuşturma veya yargılamaların tamamlanması için öngörülen hedef sürelerin belirlenmesi ve uygulanmasına dair usul ve esasları düzenlemek, Yönetmelik'in amacını oluşturmaktadır.

⁷ <<https://sgb.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/yargida-hedef-sure-uygulamasi-baslamistir>> Erişim Tarihi 15 Ocak 2025.

soruşturma veya davalarının ne kadar sürede sonuçlanmasının öngörüldüğünü baştan öğrenme imkânına kavuşmuştur.

II. Yargıda Hedef Süre Uygulamasının Amacı ve Kapsamı

Yargıda hedef süre uygulaması, her bir dava ve soruşturma türü için önceden belirlenen bir tamamlanma süresi (hedef süre) öngörülmesine dayanır. Bu süreler, o dava türünün niteliğine ve ortalama görülme süresine göre uzmanlarca tespit edilen azami makul sürelerdir⁸. Uygulamanın temel amaçlarından biri olarak, yargılamaların süre yönetimi gösterilebilir. Her dava için öngörülen süre aşıldığında, dosyanın uzama sebeplerinin analiz edilmesi ve çözüm üretilmesi amaçlanır. Böylece yargılama süreçlerinde tıkanma veya gecikmeye yol açan sorunlar tespit edilerek giderilecektir. Bir diğer amaç olarak, makul sürede yargılanma hakkının tesis edilmesi gösterilebilir. Bu kapsamda, uygulama, Anayasa ve AİHS ile güvence altına alınan makul sürede yargılanma hakkının somut olarak hayata geçirilmesine hizmet eder. Yargı Reformu Stratejisi ve İnsan Hakları Eylem Planı'nda da makul sürede yargılamanın güçlendirilmesi hedefi kapsamında bu uygulamaya özel önem atfedilmiştir⁹.

⁸ Soruşturma, Kovuşturma veya Yargılama Hedef Sürelerinin Belirlenmesi ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'in 5'inci maddesinin ikinci fıkrasında hedef süreler belirlenirken dikkate alınacak olan durumlar düzenlenmiştir. İlgili düzenlemeye göre, 10/11/2005 tarihli ve 5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanununa dayanılarak oluşturulan Resmi İstatistik Programı (RİP) kapsamında ve 29/3/1984 tarihli ve 2992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun uyarınca Bakanlıkça hazırlanan adli istatistiklerde gösterilen ortalama soruşturma, kovuşturma veya yargılama süreleri, fiilen görev yapan hâkim ve Cumhuriyet savcı sayısı, her bir daire, mahkeme, hâkim veya Cumhuriyet savcısına düşen derdest dosya sayısı veya puanı, soruşturma veya yargılama usul kuralları, 8 inci maddenin üçüncü fıkrası uyarınca Cumhuriyet başsavcılıkları ile adalet komisyonu başkanlıklarınca gönderilen yıllık raporlar. Hedef süre uygulamasının kapsamının oldukça geniş olduğunu söylemek mümkündür. Adalet Bakanlığı bünyesinde hâkimler, savcılar ve akademisyenlerden oluşan bir komisyon tarafından ülke genelindeki 1.438 farklı dava türü ve 220 soruşturma (suç) türü için hedef süreler belirlenmiştir. Bu süre belirleme sürecinde Yargıtay, Danıştay, Hakimler ve Savcılar Kurulu, Türkiye Barolar Birliği gibi kurumların görüşleri alınmış, yaklaşık üç yıllık bir çalışma sonucunda nihai süreler tespit edilmiştir. Belirlenen hedef süreler coğrafi veya mahkeme bazında farklılıklar gösterebilir. Ancak her yargılamada, ilgili dosyaya özgü hedef süre UYAP üzerinden sisteme tanımlanmakta ve tüm ilgililere bildirilmektedir.

⁹ Yargı Reformu Stratejisi ve İnsan Hakları Eylem Planı'nda, Makul Sürede Yargılanma Hakkının Güçlendirilmesi başlığı altında, Adliye ve dosya bazlı analiz sonuçları doğrultusunda "Yargıda Hedef Süre" uygulamasının makul sürede yargılamayı sağlayacak şekilde geliştirilmesine yönelik yeni adımlar atılacağı ve Yargılamaların hızlı sonuçlandırılması ve vatandaşların mağduriyetlerinin engellenmesi amacıyla hedef süre uygulaması istinaf yargılamalarını ve Adli Tıp Kurumu işlemlerini de kapsayacak şekilde yaygınlaştırılacağına vurgu yapılmıştır. Bununla bir-

Yargıda hedef süre uygulamasının devreye girmesiyle birlikte, yargı süreçlerinde öngörülebilirlik ve planlama bakımından önemli bir adım atıldığı gözlemlenmektedir. Taraflara, dosyanın hedef süre bilgisi verildiğinden, belirsizliği azaltan bir şeffaflık sağlanır. UYAP sistemine entegre edilen hedef süre modülü, hâkim ve savcılara her dosyanın zaman çizelgesini renkli uyarılarla izleme imkânı vermekte; böylece gecikme riski taşıyan işler erken tespit edilerek idari tedbir alınabilmektedir. Bu yönüyle uygulama, yargı mensupları için de bir iş yönetimi kolaylığı sağlamıştır. Hedef süre uygulamasının bir diğer katkısı, yargı yönetiminde performans odaklı bir kültürün yerleşmeye başlamasıdır. Yönetmelikle, belirlenen sürelerle riayet edilip edilmediği takip edilmekte ve özellikle çok uzun süredir derdest olan dosyalar yönünden sorunun tespiti kolaylaşmaktadır. Hâkim ve savcılarının performans değerlendirmeleri kapsamında da hedef süre kriteri dikkate alınmaya başlanmıştır. Nitekim terfi sistemine ilişkin çıkarılan Kanun Yolu Değerlendirme Formlarının Düzenlenmesine İlişkin Yönetmelik¹⁰'de, *soruşturma, kovuşturma veya yargılamanın hedef sürede tamamlanması* hususu bir değerlendirme ölçütü olarak sayılmıştır¹¹.

III. Hedef Süre Uygulamasının Yöntemi ve İşleyişi

Hedef sürelerin belirlenmesi ve uygulanması konusunda teknolojik altyapı ve idari takip mekanizmaları devreye sokulmuştur. Adalet Bakanlığı tarafından UYAP üzerinde gerekli yazılımsal güncellemeler yapılarak, hâkim ve savcılara her bir dava için öngörülen hedef süreyi gösteren ekranlar hazırlanmıştır¹². Bu kapsamda uygulamanın işleyişine ilişkin olarak, yargı mensupları, önlerindeki

likte, Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığının Güçlendirilmesi başlığı altında da, Hâkim ve savcılarının terfi sistemleri; hedef süreye uyum, kararların yeterli gerekçeyle yazılıp yazılmadığı, isabet oranı ve insan haklarına duyarlılık gibi objektif performans kriterleri çerçevesinde yeniden yapılandırılacağı belirtilmiştir (<https://insanhaklarieylemplani.adalet.gov.tr/resimler/insanhaklarieylemplaniTR.pdf>). Erişim Tarihi 22 Ocak 2025.

¹⁰ Kanun Yolu Değerlendirme Formlarının Düzenlenmesine İlişkin Yönetmelik, RG 30.09.2016/29843. İlgili Yönetmelik'in 5'inci maddesinin birinci fıkrasının c bendinde kanun yolu değerlendirme formu düzenlenirken soruşturma, kovuşturma veya yargılamanın hedef sürede tamamlanması, dikkate alınır.

¹¹ Adalet Bakanlığı 2025 Yılı Performans Programı verilerine göre, 2024 yılı itibarıyla ilk derece mahkemelerinde görülmekte olan hukuk davaları, idari davalar ile soruşturma ve kovuşturmalarda hedef süreye uyulma oranı ortalama %86 olarak tespit edilmiştir (http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/524mG+Adalet_25_PP.pdf). Erişim Tarihi 22 Ocak 2025.

¹² <<https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/31/dosya/sgb-yargida-hedef-sure-uygulamasi17-07-202017-10.pdf>>Erişim Tarihi 22 Ocak 2025.

UYAP ekranında ilgili dava türünün hedef süresini görebilmektedir. Ayrıca her dosya için bir hedef süre çizelgesi oluşturulmuştur. Bu çizelgede dosyanın işlemleri ve zaman çizelgesi renkli göstergelerle takip edilir. Dosya süreci ilerledikçe çizelge işlenir, eğer hedef süresi dolmasına rağmen sonuçlanmamışsa sistemde o dosya *kırmızı* renk ile işaretlenir. Bu görsel uyarı, hâkim ve savcılara söz konusu dosyanın gecikmekte olduğunu açıkça gösterir. Sistem, her bir dosyanın süreç verilerini toplamaktadır. Örneğin, ortalama duruşma sayısı ve duruşmaların süresi, tebligat işlemlerinin ortalama süresi, bilirkişi incelemelerinin dosyaya kattığı süre, istinaf ve temyiz gibi kanun yollarının süresi gibi istatistikler UYAP üzerinden elde edilebilmektedir. Bu veriler, yargı süreçlerinin hangi aşamalarda uzadığını tespit etmek açısından önemli bir veri tabanı oluşturmaktadır. Eğer bir dosya, öngörülen hedef süre içinde sonuçlandırılmazsa, sistem üzerinde o dosya için gecikme nedenleri girişi yapılır. İlgili hâkim veya savcı, dosyanın neden süresinde bitirilemediğine dair seçeneklerden uygun olanları işaretler veya açıklama girer. Bu sayede, yargılamaların uzamasına yol açan başlıca faktörler tespit edilmekte ve raporlanmaktadır. Örneğin bilirkişi raporunun geç gelmesi, davacının adresinin tespit edilememesi, taraflardan kaynaklı usulî gecikmeler, mahkemenin iş yükü gibi sebepler sistemde kodlanır. Hedef sürelerle uyum, düzenli raporlarla izlenir. Her yıl Ocak ayı başında, Türkiye genelindeki tüm adalet komisyonu başkanlıkları ve Cumhuriyet başsavcılıklarının UYAP ekranlarında, önceki yılın hedef süreye uyum performansı gösterilir (Hedef Süre Yön. 8, II). Ayrıca her adliyenin ilgili birimleri, Ocak ayı sonuna kadar kendi yargı çevresinde hedef sürelerin gerçekleşme durumunu analiz eden bir rapor hazırlarlar. Bu raporda, gecikme sebepleri ve çözüm önerileri de yer alır ve HSK ile Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı'na gönderilir (Hedef Süre Yön. 8, III). HSK Teftiş Kurulu da denetimlerinde bu verileri dikkate almaktadır; hatta istinaf ve temyiz incelemelerinde doldurulan “kanun yolu değerlendirme formlarında” dosyanın hedef sürede tamamlanıp tamamlanmadığı da bir kriter olarak yer almaktadır. Bu geri bildirim sayesinde, hedef sürelerin uygulanmasında yaşanan sorunlar tespit edilerek sonraki dönem için önlemler geliştirilmekte ve gerekirse hedef sürelerde revizyona gidilmektedir.

IV. Hedef Sürenin Belirlenmesi

A. Genel Olarak

Hedef Süre Yönetmeliği'nin 5'inci maddesinde hedef sürenin nasıl belirleneceğine ilişkin bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre, soruşturma, kovuşturma

veya yargılama türleri ile bunlara ilişkin hedef süreler, HSK'nın görüşü alınarak Adalet Bakanlığı tarafından belirlenir. Hedef süreler belirlenirken dikkate alınacak durumlar ise 10/11/2005 tarihli ve 5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanununa dayanılarak oluşturulan Resmi İstatistik Programı (RİP) kapsamında ve 29/3/1984 tarihli ve 2992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun uyarınca Bakanlıkça hazırlanan adli istatistiklerde gösterilen ortalama soruşturma, kovuşturma veya yargılama süreleri, fiilen görev yapan hâkim ve Cumhuriyet savcı sayısı, her bir daire, mahkeme, hâkim veya Cumhuriyet savcısına düşen derdest dosya sayısı veya puanı, soruşturma veya yargılama usul kuralları ve Cumhuriyet başsavcılıkları ve adalet komisyonu başkanlıkları, başkan, üye, hâkim ve Cumhuriyet savcılarının da görüşünü alarak her yıl ocak ayı sonu itibarıyla hedef sürelerin gerçekleşmesinde yaşanan gecikmelerin sebepleri ile çözüm önerilerine ilişkin yetki çevresini de kapsayacak şekilde hazırlanan raporlardır.

B. Hedef Süre Belirleme Kriterleri

1. Ceza Yargılaması Hedef Süre Belirleme Kriterleri

Hedef süre, soruşturma işlemlerinde suç şüphesinin yetkili mercilerce öğrenildiği, ceza mahkemelerinde iddianamenin kabul edildiği, hukuk, idare ve vergi mahkemelerinde davanın esas kaydının yapıldığı, bölge adliye ve bölge idare mahkemelerinde dosyanın daireye geldiği tarihte başlar. Soruşturma evresinde soruşturmayı bitiren kararla, kovuşturma veya yargılamalarda gerekçeli kararın yazımı ile son bulur (Hedef Süre Yön. m. 6)¹³. Suç şüphesinin yetkili

¹³ Ceza mahkemelerinde suç türüne göre süreler ayrı ayrı belirlenmemiş olup tek süre tespit edilmiştir. Ceza mahkemelerinde hedef süreler iddianamenin kabulü ile başlayıp gerekçeli kararın yazımı ile sona ermektedir. Ceza mahkemelerinde hedef süreler mahkemeye düşen derdest dosya puanına göre belirlenmiştir. Ağır ceza mahkemelerinde 40.000 derdest dosya puanından başlanılarak 20.000'er artırımlı basamakları gösteren bir tablo düzenlenmiştir. Ağır ceza mahkemelerinde derdest dosya puanının üst sınırı 100.000 olarak belirlenmiştir. Ağır ceza mahkemelerinde derdest dosya puanının 100.000'i geçmesi durumunda; her 700 puanlık artış için belirlenen süreler 1 güne kadarlık sürenin eklenmesine karar verilmiştir. Asliye ceza mahkemelerinde 36000 derdest dosya puanından başlanılarak 24.000'er artırımlı basamakları gösteren bir tablo düzenlenmiştir. Asliye ceza mahkemelerinde derdest dosya puanının üst sınırı 125.000 olarak belirlenmiştir. Asliye ceza mahkemelerinde derdest dosya puanının 125.000'i geçmesi durumunda; her 900 puanlık artış için belirlenen süreler 1 güne kadarlık sürenin eklenmesine karar verilmiş Bozma üzerine yeni esas numarası alan dosyaların yargılamasının 180 güne kadar içerisinde, Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması kararlarının kaldırılması üzerine açılan dosyalar ile denetimli serbestliğe uyulmaması üzerine aç-

mercilerce öğrenilmesi durumunda, ceza muhakemesi süreci, kural olarak, bir suç işlendiği yönünde yeterli şüphenin oluşması ve bu şüphenin yetkili makamlarca öğrenilmesiyle başlar¹⁴. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 160'ıncı maddesine göre, Cumhuriyet savcısı bir suç işlendiği izlenimini veren bir durumu öğrendiği anda kamu davası açıp açmamaya karar verebilmek amacıyla derhal soruşturmaya başlamakla yükümlüdür. Bu bağlamda, "suç şüphesinin öğrenilmesi" ceza muhakemesi hukukunda soruşturma evresinin başlangıç noktası olarak kabul edilir¹⁵. Suç şüphesinin öğrenilmesi, yalnızca bilgiye ulaşılması anlamında değil, aynı zamanda bu bilginin somut bir suç işlendiği izlenimini uyandıracak nitelikte olması anlamına gelir. Bu nedenle, yetkili merciin olaydan haberdar olduğu her durumda değil, ancak bu haberdarlığın suç şüphesine dönüşecek düzeyde olması halinde soruşturma başlatma yükümlülüğü doğar. Öğrenme anı; uygulamada genellikle bir ihbar, şikâyet, suçüstü hali ya da başka bir adli işlem esnasında elde edilen bilgi ile ortaya çıkabilir. Bu anın doğru tespiti, özellikle, tutukluluk sürelerinin hesaplanması, yargılama ve soruşturma süresine

lan dosyaların yargılaması ise 75 güne kadar tamamlanır. Tefrik, üst mahkemenin görevsizlik kararını kaldırması, üst mahkemenin yetkisizlik kararını kaldırması, üst mahkemenin davanın ertelenmesi kararını kaldırması, Yargıtay'ın CMK 8/2 inci maddesi gereğince iadesi, üst mahkemenin ek kararı kaldırması, son soruşturma kararının kaldırılması üzerine açılış, durumlardan birinin bulunması halinde yargılama için öngörülen hedef süre bu durumun ortadan kalkmasından itibaren baştan başlar. Mahkemenin kapatılması üzerine açılan derdest dosya (Mahkemenin kapatılması halinde devredilen mahkemede dosyaların yeni esas alması durumu.) bulunması halinde, hedef süre kapatılan mahkemenin kaldığı süreden devam eder. Belirlenen hedef sürelerin aşılması durumunda gecikme nedenlerinden bir ya da birde fazlası hâkim tarafından UYAP ekranında düzenlenmiş olan 'gecikme nedenleri ekranına' işaretlenecektir. Listede yar almayan bir gecikme nedeninin hedef sürenin aşılması sonucunu oluşturduğu durumlarda, bu neden UYAP ekranında yer alan 'diğer' butonuna işaretleme yapmak suretiyle 100 karakteri aşmayacak şekilde ifade edilebilecektir (<https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/31/dosya/ceza-yargilamasi-hedef-sure-belirleme-kistaslari17-07-202017-11.pdf>). Erişim Tarihi 08 Şubat 2025.

¹⁴ Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (17. Baskı, Seçkin 2024) 162; Uğur Ersoy, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Adalet 2024) 289; Murat Volkan Dülger ve Şaban Cankat Taşkın, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (2. Baskı, Seçkin 2024) 325; Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (12. Baskı, Seçkin 2024) 124; Yener Ünver ve Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (23. Baskı, Adalet 2024) 145; Cumhur Şahin ve Neslihan Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (15. Baskı, Seçkin 2024) 100; Recep Gülşen, 'Adli Soruşturmanın Başlaması' (2011) 3 (21) *Fasikül Hukuk Dergisi* 30, 34; Esra Alan Akcan, 'Soruşturma Evresinde Mağdurun Hakları ve Yükümlülükleri' (2015) 2 (2) *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5, 22; Bilge Burhanettin Gülcü, 'Soruşturma Evresinin Tanımı, İşlevi, Özellikleri, Ülkemizdeki Tarihçesi', (2024) 1 (10) *Sosyal Bilimler Dergisi* 89, 92.

¹⁵ Özbek, Doğan ve Bacaksız (n 14) 167; Ersoy (n 14) 290; Dülger ve Taşkın (n 14) 327; Yenisey ve Nuhoğlu (n 14) 124; Ünver ve Hakeri (n 14) 146; Şahin ve Göktürk (n 14) 100; Gülşen (n 14) 33, Alan Akcan (n 14) 23; Gülcü (n 14) 101.

ilişkin hedef sürelerle uyum, zamanaşımı süresinin işlemesi, delil toplama faaliyetlerinin yasallığı, gibi birçok yönüyle ceza muhakemesi sürecini doğrudan etkilemektedir. Ceza mahkemelerinde iddianamenin kabulü, kamu davasının açılması, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 170'inci maddesi uyarınca düzenlenen iddianamenin görevli ve yetkili mahkeme tarafından kabul edilmesiyle mümkün hâle gelir. İddianame, Cumhuriyet savcısının kamu davası açma yetkisini somutlaştıran ve sanık hakkında isnat edilen fiilin yargı makamları önünde değerlendirilmesine olanak sağlayan resmî belgedir¹⁶. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 174'üncü maddesi uyarınca mahkeme, iddianamenin kanunda öngörülen şartları taşıyıp taşımadığını değerlendirmekle yükümlüdür. Bu bağlamda mahkeme, esasa dair herhangi bir inceleme yapmaksızın yalnızca şekli anlamda bir ön inceleme gerçekleştirir. Bu ön inceleme neticesinde iddianame kabul edilirse, kovuşturma evresi başlar ve artık mahkemenin görevi, iddianamede ileri sürülen isnatları maddi vakıalarla karşılaştırarak bir hükme varmaktır. İddianamenin kabulüyle birlikte, ceza yargılamasının kovuşturma evresi başlar, ilgili kişi artık şüpheli değil, sanık sıfatını kazanır, mahkeme, artık re'sen soruşturma işlemleri yapamaz; yargılama iddianameyle sınırlı hâle gelir (CMK m. 225/1) ve duruşma günü belirlenir ve sanığa, mağdura veya katılana gerekli tebligatlar yapılır.

2. Hukuk Yargılaması Hedef Süre Belirleme Kısıtları

Hukuk mahkemelerinde hedef süreler davanın esas kaydının yapıldığı tarihte başlayıp gerekçeli kararın yazımı ile sona ermektedir. Hedef süreler heyet halinde çalışan mahkemelerde mahkemeye düşen derdest dosya sayısına göre, heyet halinde çalışmayan mahkemelerde ise hâkim başına düşen derdest dosya sayısına göre belirlenmiştir. Mahkemece görevsizlik, yetkisizlik, gönderme kararının verilmesi halinde dosyanın bu kararlardan biriyle geldiği mahkemede dava için öngörülen hedef süre baştan başlar. Bozma üzerine yeni esas numarası alan dosyaların yargılaması 180 gün içerisinde bitirilir; ancak bozma kararı görevsizlik, yetkisizlik ya da gönderme kararı üzerine verilmişse dava için öngörülen hedef süre bu durumda baştan başlar. Yargılamanın Yenilenmesi, tefrik, yargı yeri belirleme hallerin bulunması halinde dava için öngörülen hedef süre baştan başlar. Ek dava açılması halinde asıl davaya birleştirme kararı 100 gün içerisinde verilir. Birim kapatılması nedeniyle aktarma (mahkemenin kapatıl-

¹⁶ Özbek, Doğan ve Bacaksız (n 14) 168; Ersoy (n 14) 290; Dülger ve Taşkın (n 14) 327; Yenisey ve Nuhoğlu (n 14) 124; Ünver ve Hakeri (n 14) 146; Şahin ve Göktürk (n 14) 101; Gülşen (n 14) 34, Alan Akcan (n 14) 23; Gülcü (n 14) 101.

ması halinde dosyanın devredildiği mahkemede yeni esas alması durumu) bulunması halinde, hedef süre eski mahkemenin kaldığı süreden devam eder. Belirlenen hedef sürelerin aşılması durumunda gecikme nedenlerinden bir ya da birden fazlası hâkim tarafından UYAP ekranında düzenlenmiş olan gecikme nedenleri ekranına işaretlenecektir¹⁷.

Hukuk yargılamasında, esas defterine kayıt, dava dilekçesinin hukuken geçerli kabul edilerek, ilgili mahkemeye “esas numarası” verilmek suretiyle kayıt altına alınmasıdır¹⁸. Böylece dava, artık yalnızca potansiyel bir başvuru olmaktan çıkmakta; sistematik biçimde takibi yapılabilecek bir yargılamaya dönüşmektedir. Esas defteri, mahkemede açılmış olan tüm davaların esas numaralarıyla birlikte sıralandığı resmi kayıttır. Bu işlem, şekli anlamda yargılamanın başlangıcını oluşturur ve özellikle bazı sonuçları doğurur. Bu kapsamda, dava dosyasına bir esas numarası verilir, uyuşmazlık mahkeme nezdinde takip edilebilir ve işleme konulabilir bir hâle gelir, yargılama harçlarının ve giderlerinin tahakkuku gündeme gelir, taraflara yönelik tebligat ve cevap süreci başlar, hak düşürücü sürelerin kesilmesi gibi sonuçlar ortaya çıkar ve dosya, mahkemenin iş yükü ve istatistikleri bakımından dikkate alınır. Esas defterine kayıt, yargılamanın şekli başlangıcını oluşturan; tarafların usul haklarının doğduğu, mahkemenin ise davayla resmen ilgilenmeye başladığı aşamadır. Bu işlem yalnızca teknik bir kayıt olarak değil, mahkemeye erişim hakkının pratiğe dökülmüş bir görünüm biçimi olarak değerlendirilmelidir. Bölge adliye ve bölge idare mahkemelerinde dosyanın daireye geldiği tarih, istinaf başvurusunun kabul edilerek dosyanın ilgili bölge adliye veya idare mahkemesi dairesine fiziksel ya da elektronik ortamda ulaştığı ve daire tarafından kayda alındığı tarihi ifade eder¹⁹. Bu tarih, UYAP sisteminde dosya girişi veya daireye geliş başlığı altında kayıt altına alınır ve hem taraflar hem de yargılamaya ilişkin denetim mekanizmaları bakımından izlenebilir. Dosyanın daireye gelişle birlikte, istinaf incelemesini yapı-

¹⁷ Adalet Bakanlığı, Hukuk Yargılaması Hedef Süre Belirleme Kistasları (<https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/31/dosya/hukuk-yargilamasi-hedef-sure-belirleme-kistaslari17-07-202017-10.pdf>) Erişim Tarihi 10 Şubat 2025.

¹⁸ Baki Kuru ve Burak Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı* (4. Baskı, Yetkin 2025) 448; Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukuku* (10. Baskı, Yetkin 2024) 355; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes, *Medeni Usul Hukuku* (12. Baskı, On İki Levha 2024) 244; Seda Özsumcu, ‘Davanın Açılmasına Bağlı Hukuki Sonuçların Davanın Açılmamış Sayılması Halinde Değerlendirilmesi’ (2012) 2 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 183, 185.

¹⁹ Baki Kuru ve Burak Aydın (n 18) 449; Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası (n 18) 355; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes (n 18) 245.

cak daire belirlenmiş olur, taraflara tebligat, cevap süreci, duruşma yapılmasına karar verilmesi gibi usuli işlemler bu tarihten sonra gerçekleştirilir, hedef süre uygulamaları açısından bu tarih, ölçüt alınan başlıca tarihlerden biridir.

C. Yargı Bağımsızlığına Etkisinin Değerlendirilmesi

Hedef süreler, HSK'nın görüşü alınarak Adalet Bakanlığı tarafından belirlenmesinin yürütmenin, yargı sürelerine müdahale etmesi olarak değerlendirilip yargı bağımsızlığına aykırılık teşkil edip etmediği sorunu ortaya çıkmıştır. Anayasa Mahkemesi, yapılan başvuru üzerine bu durum hakkında bir değerlendirme yapmıştır²⁰. Anayasa Mahkemesi, yaptığı değerlendirmede söz konusu kuralın Anayasa'nın yargı bağımsızlığı ilkesiyle çelişmediğine karar vermiştir²¹.

²⁰ 2021 yılında, 2802 sayılı Kanun'un 28/7 hükmü (hedef sürelerin HSK görüşü alınarak Bakanlıkça belirlenmesi) Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesi tarafından esastan incelenmiştir (Anayasa Mahkemesi, E. 2021/17, K. 2021/103, T. 30.12.2021).

²¹ '2802 sayılı Kanun'un 15. maddesinde hâkimlik ve savcılık mesleğinin üçüncü sınıf, ikinci sınıf, birinci sınıfa ayrılmış ve birinci sınıf olmak üzere dört sınıfa ayrıldığı belirtilmiştir. Hâkim ve savcılar belirtilen sınıf ve derecelere yükselmesinde aranan şartlar ise söz konusu Kanun'un 21. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan madde uyarınca kanun yolu değerlendirme formları hâkim ve savcılar derece yükselmelerinin yapılabilmesi için gözönünde bulundurulması gereken hususlar arasında yer almaktadır. Derece yükselmesinin yapılmasına ya da yapılmamasına Kanun'un çeşitli maddelerinde bazı sonuçlar bağlanmıştır. Bunların başında bir derecede iki veya bir sınıfta üç defa yükselmeye layık görülme hâkim ve savcılar meslekte kalmalarının uygun olup olmayacağı Kurul tarafından değerlendirilmesi yer almaktadır. Bu itibarla Kanun'un 30. maddesine göre yapılacak değerlendirme sonucunda meslekte kalmaları uygun görülme hâkim ve savcılar görevlerinin sonlandırılacağı açıktır. Yine Kanun'un 103. maddesinde düzenlenmiş olan aylık tablosunda hâkim ve savcılar için ödenen aylık ve yargı ödeneği toplamından oluşan malî haklar da hâkim ya da savcının bulunduğu sınıf veya dereceye göre belirlenmiştir. Bunun yanı sıra Yargıtay veya Danıştay üyeliğine seçilmek için aranan şartlar arasında da *birinci sınıfa ayrıldıktan sonra en az üç yıl süre ile başarılı görev yapmış ve birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş* olmak bulunmaktadır. Bu itibarla kanun yolu değerlendirme formu hâkim ve savcılar meslekte kalıp kalmamalarının değerlendirilmesine, mesleki kariyerlerinin ilerlemesine ve bu bağlamda özlük haklarına etki eden hususlardan birini oluşturmaktadır. İtiraz konusu kural, kanun yolu değerlendirme formunun düzenlenmesinde dikkate alınan ölçütlerden biri olan hedef sürenin belirlenmesini hüküm altına almaktadır. Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının bir ögesi makul sürede yargılanma hakkı oluşturmaktadır. Bu bağlamda Anayasa'nın 141. maddesi de davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmasının yargının görevi olduğunu belirtmekle bu konuda bir yükümlülük öngörmektedir. Soruşturma ve yargılamaların makul sürede tamamlanması tarafların uzun süren soruşturma ve yargılama faaliyeti nedeniyle maruz kalacakları maddi ve manevi baskı ile sıkıntılardan korunmasıyla adaletin gerektiği şekilde temini ve hukuka olan inancın muhafazasının sağlanmasında önemli bir role sahiptir. Bu itibarla kuralın soruşturma ve yargılamaların makul sürede tamamlanması amacıyla düzenlendiği anlaşılmaktadır. Kanun'un 28. maddesinde kuralın öngördüğü şekilde belirlenecek olan hedef sürenin bir ölçüt olarak dikkate alındığı kanun yolu değerlendirme for-

Kararda, hedef süre uygulamasının hâkim ve savcılarının terfiinde tek belirleyici

munun düzenlenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin kapsamlı bir düzenlemenin bulunduğu görülmektedir. Bu çerçevede hâkim ve savcılarının özlük haklarına etki eden kanun yolu değerlendirme formunun düzenlenmesine ilişkin temel kuralların belirlenmesinden sonra hedef sürelerin tespiti şeklindeki uzmanlık ve idare tekniğine ilişkin hususun yürütmenin türevsel nitelikteki işlemlerine bırakılmasında Anayasa'yla bağdaşmayan bir yön bulunmamaktadır. İtiraz konusu kuralın da yer aldığı Kanun'un 28. maddesinde kanun yolu değerlendirme formu, içinde kovuşturma ve yargılamanın hedef sürede tamamlanmasının da bulunduğu birçok hususun dikkate alınmasıyla düzenlenmektedir. Formun düzenlenmesine etki edecek birçok unsur bulunmakta iken kovuşturma veya yargılamanın hedef sürede tamamlanması unsurunun tek başına anılan formun belirleyici ögesi olduğunu söylemek mümkün değildir. Anılan Kanun hükmü uyarınca hâkim ve savcı hakkında olumlu veya olumsuz bir değerlendirme yapılabilmesi için kanun yolu değerlendirme formunun düzenlenmesinde dikkate alınan hususların aynı anda ve aynı oranda gerçekleşmesi de gerekmemektedir. Bu bağlamda kararı hukuka uygun ve isabetli olan bir hâkimin yargılamayı hedef sürede tamamlayamamış olması o hâkimin kesin olarak olumsuz değerlendirmeyle karşı karşıya kalacağını göstermediği gibi yargılamayı hedef sürede tamamlayan ancak yukarıdaki kanun hükmünde belirtilen hususlara aykırı işlem yapan bir hâkim hakkında da kesin olarak olumlu değerlendirme yapılması gerektiği söylenemez. Bu aşamada Kanun'un kanun yolu değerlendirme formunun hâkim ve savcılarının derece yükselmelerinde hakkaniyete aykırı olarak kullanılmasını önleyebilecek güvenceyi de öngördüğünün belirtilmesi gerekir. Kanun'un 28. maddesinin beşinci fıkrasında hakkında değerlendirme formu düzenlenenlerin formun Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi'ne kaydedilmesinden itibaren bir ay içinde gerekçelerini belirtmek suretiyle değerlendirme formunun yeniden incelenmesini isteyebileceği hüküm altına alınmıştır. Bu durum formun düzenlenmesinde gözetilen diğer hususlar yönünden geçerli olduğu gibi hedef sürede soruşturma ve kovuşturmanın tamamlanması yönünden de geçerlidir. Öte yandan yargılamanın hedef sürede tamamlanmasının kanun yolu değerlendirme formunun tek ölçütü ve belirleyicisi olmamakla birlikte anılan formun düzenlenmesinde gözetileceği ve bu formun da Kanun'un 21. maddesi gereği hâkim ve savcılarının derece yükselmelerinde dikkate alınacağı açıktır. Anılan maddede hâkim ve savcılarının derece yükselmeleri için sadece kanun yolu değerlendirme formunun değil bunun yanında belli birtakım süre ve ceza şartları ile hâkim ve savcılarının ahlaki gidişleri, meslekî bilgi ve anlayışları, gayret ve çalışkanlıkları, gördükleri işlerin birikmesine sebep olup olmadıkları, çıkardıkları işlerin miktar ve mahiyetleri, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin uygulanmasına ilişkin çalışmaları, göreve bağlılıkları ve devamları, üst merciler ve müfettişlerce haklarında düzenlenen hâl kâğıtları ve sicil fişleri, kanun yolu incelemesinden geçen işleri, örnek karar ve mütalâaları ve varsa meslekî eser ve yazıları ile katıldıkları meslek içi ve uzmanlık eğitimleri gibi hususların da gözetilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda kovuşturma ve yargılamanın hedef sürede tamamlanması ölçütünün kanun yolu değerlendirme formunun tek belirleyicisi olmadığı, hâkim ve savcılarının derece yükselmelerinin aralarında kanun yolu değerlendirme formunun da bulunduğu birçok unsurun birlikte değerlendirilmesiyle yapıldığı, bu değerlendirmeyi yapmakla görevli Kurulun mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatına sahip olduğu gözetildiğinde hedef süreye ilişkin itiraz konusu kuralın hâkim ve savcılarının bağımsızlığını ihlal ettiği söylenemez. Ayrıca kuralda hedef sürelerin belirlenmesinde Kurulun görüşünün alınacağının belirtilmesi suretiyle Kurulun konuya ilişkin görüşlerinin Bakanlık tarafından gözetilmesi imkânı da sağlanmıştır. Bu nedenle kuralın mahkemelerin bağımsızlığı ilkesiyle çelişen bir yönü de bulunmamaktadır. Anayasa Mahkemesi açıklanan gerekçelerle kuralın Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın reddine karar vermiştir.' (Anayasa Mahkemesi, E. 2021/17, K. 2021/103, T. 30.12.2021)

kriter olmadığı, sadece kanun yolu değerlendirme formlarındaki unsurlardan biri olarak dikkate alındığı; terfi ve değerlendirme işlemlerinin ise Anayasa güvencesine sahip HSK tarafından çok yönlü biçimde yapıldığı vurgulanmıştır. Ayrıca, hedef süre tespitinde HSK'nın görüşünün alınmasının, yargının beklentilerinin gözetilmesini sağladığı belirtilmiştir. Bu gerekçelerle Anayasa Mahkemesi, Adalet Bakanlığı tarafından hedef süre belirlenmesinin yargı bağımsızlığını zedelediği ve Anayasa'ya aykırı olmadığı sonucuna varmıştır. Ancak, Anayasa Yasa Mahkemesi'nde bu karar oyçokluğuyla alınmıştır. Karşı oy gerekçelerinde, yürütmenin süre belirleme yetkisinin yargı erkine müdahale olabileceğine dair görüşler dile getirilmiştir²². Bununla birlikte, her dava için sabit bir hedef süre öngörmenin, adil yargılanma hakkının alt unsuru olan makul süre kriteriyle tam olarak örtüşmediği de ifade edilmiştir²³. Her davanın koşulları farklı olduğundan, her biri için geçerli olacak standart bir makul süreden bahsedilemeyeceği; makul sürenin, davanın karmaşıklığı, tarafların tutumu ve yargı organlarının iş yükü gibi unsurlara göre olay bazında değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu bakımdan, dava türlerine göre belli süreler biçilmesinin makul sürede yargılama güvencesini sağlamak için tek başına yeterli olmayacağı dile getirilmiştir²⁴. Bu kapsamda, adalete güveni artıracak olan şeyin süre belirlen-

²² Karşı oy gerekçesi olarak, 'İncelemeye konu 28. maddenin hakimlerin terfi sistemi ve özlük haklarını düzenlemesi nedeniyle 7. fıkranın madde bütünlüğü içerisindeki anlamı üzerinden de değerlendirilmesi gerekmektedir. Maddede özetle hakimlerin kanun yolu denetiminden geçen kararları nedeniyle denetim yapan Yargıtay ve Danıştay Dairelerinin bu kararları maddede gösterilen kriterler etrafından bir değerlendirmeye tabi tutarak hakimlere mesleki başarıları anlamında *not* vermesi amaçlanmaktadır. Hakimlerin yargı sistemi içindeki temel ve vazgeçilmez rolü ve verdikleri kararların doğrudan adil yargılamayı veya diğer anayasal temel haklar üzerindeki etkileri karşısında hakimlik mesleğinin denetimsiz bırakılması düşünülemez. Fakat kuvvetler ayrılığı ilkesinin (AY m. 6-9) ve hukuk devleti ilkesinin önemli bir unsuru olan yargı bağımsızlığı ilkesinin (AY m. 2, 138-141, 159) bir gereği olarak hakimlerin mesleki yönden denetiminin de belirtilen anayasal ilkelere uygun olması gerekmektedir. Bilindiği gibi *mahkemelerin bağımsızlığının* en temel güvencesini *hakimlik teminatı* oluşturur. Hakimlerin mesleklerini yürütürken mahkemeler sistemi ile birlikte yasama organına, yürütme organına ve yargı sistemi içerisindeki diğer yargı organlarına karşı bağımsızlığının yasalarca güvence altına alınması Anayasal ilkelerin gereklerindendir. Bu anlamda hakimlerin özlük işleri hakkındaki tüm düzenlemelerin de Kanunla yapılması, idari bir merciin kararına tabi tutulmaması gerekmektedir.' (Anayasa Mahkemesi, E. 2021/17, K. 2021/103, T. 30.12.2021).

²³ Berra Besler, *Yargıda Zaman Yönetimi Toplantısı*, <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/yargida-zaman-yonetimi-68622> Erişim Tarihi 12 Şubat 2025.

²⁴ 'Makul süre, aynı dava türü bakımından bile standardize edilemez. Çünkü davada taraf sayısı, davadaki deliller, taraflar ve bilirkişi, tanık vb. üçüncü kişilerin davranışları da farklı olacaktır. Öte yandan usul yasalarımızda düzenlenen davadan feragat, davayı kabul ve sulh işlemlerinin ne zaman gerçekleştirileceği veya gerçekleştirilemeyeceği tarafların bile öngöremeyeceği bir

mesinden ziyade, bağımsız ve tarafsız mahkemeler önünde adil bir yargılama yapılması olduğunu, adalete güvenin ancak adil yargılanma hakkının tam manasıyla tesisi ile sağlanabileceğini söylenmiştir²⁵.

D. Hedef Sürenin Makul Sürede Yargılanma Hakkıyla İlişkisi

Yargıda hedef süre uygulaması, özü itibarıyla makul sürede yargılanma hakkının etkin korunmasına hizmet eder. Anayasası'nın 36'ncı maddesi ve AİHS'in 6'ncı maddesi uyarınca herkesin makul süre içinde davasının görülmesini talep etme hakkı vardır. Anayasa'nın 141'inci maddesinin dördüncü fıkrasında düzenlendiği gibi, yargı organları davaları en kısa sürede ve en az masrafla sonuçlandırmakla yükümlüdür. Bu hükümler, makul sürede yargılanmanın hem bir hak hem de yargının bir ödevi olduğunu ortaya koyar.

Yargılamanın makul sürede bitirilmesi hem tarafların adalete olan güveni hem de toplum barışı için büyük önem taşır. Yargılamanın uzaması ile kişilerde yargılamaya güven kaybı oluşur ve hukuki koruma mekanizmasının işlevini yerine getirdiğine ve hukuk düzenine olan inançları sarsılır²⁶. Yargılaması makul sürede bitirilemeyen taraf hakkını elde etmekte gecikebilir yahut hükmün icrasına artık gerek duyulmayacak zamanlar ortaya çıkabilir²⁷. Makul sürede yargılanma, adil yargılanma hakkının iç hukuktaki yansımasını oluşturur²⁸. AİHS'in 6'ncı maddesine göre herkes davasının makul bir süre içerisinde yapılmasını isteme hakkına sahiptir. Sözleşmeye taraf olan devletler de sözleşmede yer alan yükümlülüklerini yerine getirmek için gerekli düzenlemeleri yapmak zorundadırlar²⁹. Bu nedenle iç hukukumuzda hem Anayasa'da hem HMK'da makul sürede yargılanma düzenlenmiştir³⁰. Yine, adil yargılanma hakkının önemli bir

durumdur.' (Berra Besler, *Yargıda Zaman Yönetimi Toplantısı*, <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/yargida-zaman-yonetimi-68622>) Erişim Tarihi 12 Şubat 2025.

²⁵ Berra Besler, *Yargıda Zaman Yönetimi Toplantısı*, <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/yargida-zaman-yonetimi-68622> Erişim Tarihi 12 Şubat 2025.

²⁶ İhsan Berkhan, 'Adil Yargılanma Hakkı,' (2012) 86 (5) İstanbul Barosu Dergisi 322; Walter H. Rechberger, 'Avusturya Medeni Yargılamasında Yargılamanın Hızlandırılması,' çev. M. Kamil Yıldırım, *İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku* (Beta 2016) 3.

²⁷ Sezin Aktepe Artık, *Medeni Usul Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı* (Seçkin 2014) 251.

²⁸ Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı* (Adalet 2007) 22.

²⁹ Sibel İnceoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı* (Beta, 2013) 372.

³⁰ Ayşe Özkan Duvar, 'Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı,' (2019) 68 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 287, 290.

unsurunu oluşturan yargılamaların makul sürede gerçekleştirilmesi ilkesinin daha etkin olarak gözetilmesiyle birlikte uzayan yargılamaların önüne geçmek amacıyla yargıda hedef süre uygulamasına işlerlik kazandırılmıştır.

Yargılamanın makul sürede bitirilip bitirilmediğinin tespiti için öncelikle makul sürenin ne zaman başlayıp ne zaman bittiğinin belirlenmesi gerekir³¹. Soruşturma, Kovuşturma veya Yargılama Hedef Sürelerinin Belirlenmesi ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'in 6'ncı maddesinde sürelerin başlangıcı ve sonu hakkında bir düzenleme yapılmıştır. Anılan düzenlemeye göre hedef sürelerin hesaplanmasında dikkate alınan süreler, soruşturma işlemlerinde suç şüphesinin yetkili mercilerce öğrenildiği, ceza mahkemelerinde iddianamenin kabul edildiği, hukuk, idare ve vergi mahkemelerinde davanın esas kaydının yapıldığı, bölge adliye ve bölge idare mahkemelerinde dosyanın daireye geldiği tarihte başlar ve soruşturma evresinde soruşturmayı bitiren kararla, kovuşturma veya yargılamalarda gerekçeli kararın yazımı ile son bulur. Ancak, makul sürenin belirlenmesi açısından mutlak bir süre belirtilmemiştir. Bu anlamda AİHM'in makul süreye ilişkin kararları önüne gelen davaya göre farklılık göstermektedir. Bazı durumlarda altı veya yedi yıllık süre makul olarak kabul edilirken; bazı durumlarda üç beş yıllık sürenin makul olmadığı kabul edilmektedir.³²

Yargılamanın makul sürede tamamlanması, yargılama sürecinin birkaç ayda tamamlanacağı anlamına gelmez. HMK'da düzenlenen kurallara uyularak bir yargılama yapılması gerekmektedir. Bu anlamda dilekçeler teatisi, ön inceleme, tahkikat ve hüküm aşamalarının belirli süreler içerisinde yapılması gerektiği düzenlenmiştir. Örneğin dilekçeler teatisinde yazılı yargılama usulüne göre iki hafta dava dilekçesine cevap dilekçesini verme süresi (HMK m.127), davacının cevaba cevap verme dilekçesini verme süresi iki hafta ve davalının da ikinci cevap verme dilekçesi iki haftalık süreye tâbi tutulmuştur (HMK m.136). Bu anlamda dilekçeler teatisinde geçirilmesi gereken altı haftalık süre mevcuttur. Basit yargılama usulünde ise cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi olmadığından yazılı yargılama usulüne göre daha kısa olarak iki haftalık süre mevcuttur. Başka bir ifadeyle yargılamanın makul sürede tamamlanması, yapılması gere-

³¹ M. Onur Başar, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Makul Sürede Yargılama Hakkı* (On İki Levha, 2011) 28.

³² Hakan Pekcanitez, 'Adil Yargılama Hakkı.' (1997) 2 İzmir Barosu Dergisi 35, 42; Feyyaz Gölcüklü, 'Yargılama Makamları Önünde Makul Süre,' (1991) 1 (2) 10, 11.

ken usul işlemlerinin yapılmadan yargılamanın hemen sona erdirilmesi anlamına gelmez³³.

Makul sürenin belirlenmesi her somut olayın koşullarına ve özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Nitekim her somut olaya göre de makul sürenin tespitini ayrı ayrı yapmak gerekir³⁴. AİHM, makul süreye ilişkin incelemeyi yaparken üç ölçütü esas almaktadır. Bu ölçütler tek başlarına belirleyici bir nitelik taşımazlar³⁵. Bu ölçütler³⁶; davaların karmaşıklığı, davanın taraflarının tutumu, yetkili makamların davranışlarıdır.

Bu ölçütlerden ilki davaların karmaşıklığıdır. Yargılama süresi bu karmaşıklığa göre uzayabilir. Davaların karmaşık olması değerlendirilirken, davanın konusu, hukuki meselenin çözümündeki güçlük, delillerin toplanmasında karşılaşılan etkenler, hastalık veya tutukluk gibi kişiye özel unsurlar, maddi olayların karmaşıklığı, bilirkişiye başvurmaya olan ihtiyaç, yazılı delillerin hacmi gibi unsurlar girmektedir³⁷. Bu nedenlerle davanın uzun sürmesi AİHM tarafından makul sürenin ihlâli olarak kabul edilmemektedir. Ancak sadece davanın karmaşık olması makul sürenin tespitinde değerlendirilmemektedir³⁸. İkinci unsur ise başvuruda bulunanın tutumudur. Bir başka ifadeyle makul sürenin hesabında başvurusunun yargılama sırasında, üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirip getirmediği araştırılır³⁹. Bu konuda tarafların dava görülürken dürüstlük kuralına uygun davranmaları gerekir. Zira dürüstlük kuralına uygun olarak davranmaları ile davanın makul sürede sonuçlanması kolaylaşacaktır. Nitekim tarafların dürüstlük kuralına aykırı olarak davayı geciktirmeye çalışması, kendisine tanı-

³³ Buna karşılık Yargıtay 16.CD vermiş olduğu bir kararda suçlamayı kabul eden sanığın duruşma tarihinden önce yakalanarak mahkeme tarafından beyanının alınıp, son celsede usuli işlem yapılmaksızın karar verilmesini savunma hakkının kısıtlanması olmadığını, usul ekonomisi ilkesinin makul sürede unsurunu göz önünde bulundurarak itirazın reddine karar vermiştir Yargıtay 16 CD, E 2017/641 K 2017/1050 09.03.2017, (Legalbank).

³⁴ Süha Tanrıver, 'Adil Yargılama Hakkı' (2004) 53 Türkiye Barolar Birliği Dergisi 191, 199; Pekcanitez (n 32) 42.

³⁵ Gülnur Erdoğan, *Medeni Yargıda Adil Yargılama Hakkı* (Adalet, 2011) 124.

³⁶ 'The reasonableness of the length of proceedings must be assessed in the light of the particular circumstances of the case and having regard, inter alia, to the complexity of the case, the conduct of the parties and of the authorities concerned and what is at stake in the litigation' Bock-Almanya kararı, 29.03.1989, para. 38.

³⁷ Erdoğan (n 35) 124; Hüseyin Turan, 'Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Makul Sürede Yargılama Hakkı' (2012) 11 Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 47, 60.

³⁸ Hasan Hendek, *Makul Sürede Yargılama Zorunluluğu* (Seçkin, 2016) 84.

³⁹ Tanrıver (n 34) 199-200; Pekcanitez (n 32) 42.

nan usulî hak ve yetkileri verilmiş amacına uygun kullanmamaları yargılamanın gecikmesine sebebiyet verir⁴⁰. HMK'da da yargılamanın makul sürenin aşılmasının sağlanması için bazı düzenlemeler yer almaktadır. Geçerli bir özürlü olmadan gelmeyen tarafın yokluğunda yapılan işlere itiraz edememesi (HMK m.150, II) veya davanın taraflardan birinin aleyhine gelişmesi ile bu kişinin bir gerekçe göstermeden hâkimin reddini istemesi durumu örnek olarak verilebilir. Böyle bir durumda HMK'nın 41'inci maddesi gereğince ret talebinin davayı uzatmak amaçlı yapıldığı açıkça anlaşılıyorsa; ret talebi toplu mahkemede bu hâkiminde müzakereye katılmasıyla, tek hâkimli mahkemelerde ise reddi istenen hâkimin kendisi tarafından geri çevrilir. Kötüniyetli yapıldığı anlaşılan bu talep ile talepte bulunanların her biri hakkında disiplin para cezasına hükmolunur (HMK m.42, IV). Bu düzenleme ile ret talebi yetkili mercie gönderilmeden zaman kaybı önlenmiş ve kötü niyetli yapılan talep yargılamanın uzamasına sebep olmadan karara bağlanmış olur⁴¹. Yine davayı sona erdiren taraf işlemlerinden feragat, kabul ve sulh de makul sürede yargılamanın bitirilmesine hizmet eden kurumlar arasında sayılabilir⁴². Taraflardan başka vekiller de yargılamanın süresini uzatmamak için gerekli dikkat ve özeni göstermelidir (AvK. m.34). Örnek olarak vekilin özen yükümlülüğü gereğince dosyayı incelemesi gerekmektedir. Bu anlamda dosyayı incelememiş olması geçerli bir öze dayanıyorsa hâkim bir defaya mahsus süre verebilir. Verilen süre sonunda dosya incelenmemiş olsa bile yargılamaya devam edilir (HMK m.77, IV). Bu düzenleme ile vekilin yargılamanın uzamasına sebep olması engellenmiştir⁴³. Üçüncü ve son ölçüt yetkili makamların yargılamadaki tutumudur. Yetkili makam ile kastedilen, ilk derece mahkemeleri, üst derece mahkemeleriyle hâkimler-savcılar ve mahkeme kalemidir⁴⁴. Devlet, kendi idari ve yargısal organlarının yapmış olduğu gecikmelerden dolayı sorumludur. Nitekim yargılama devlet tarafından yerine getirilmesi gereken bir kamu hizmetidir⁴⁵. Bu anlamda devlet, mahkemelerden kaynaklanacak gecikmeleri önleyici tedbirler almak, bu konuda gerekli

⁴⁰ Ramazan Arslan, *Medeni Usul Hukukunda Dürüstlük Kuralı* (Sevinç 1989) 98; Murat Yavaş, 'Mehaz Kanun ile Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Medeni Yargılamaya Hâkim Olan İlkeler ve Hâkimin Rolü,' Prof. Dr. Yavuz Alangoya Armağan (İstanbul 2007) 318.

⁴¹ Yaşar Demircioğlu, *Medeni Usul Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılanma Güvenceleri* (Yetkin, 2007) 324-325.

⁴² Demircioğlu (n 41) 330-333.

⁴³ Demircioğlu (n 41) 326.

⁴⁴ Hendek (n 38) 88.

⁴⁵ İnceoğlu (n 29) 386; Turan (n 37) 63.

dikkat ve özeni göstermekle yükümlüdür. Yetkili makamların yargılamayı geciktirmesi yapısal sorunlara dayanabilir⁴⁶. Gecikmeleri iş yükünün fazla olması, görev ve yetki uyuşmazlıkları, tebligat hukukuna ilişkin sorunlar, bilirkişilerin raporlarını zamanında mahkemeye sunmamaları, değişen kanunlar ve hâkimlerin eğitim eksiklikleri gibi sebepler sayılabilir⁴⁷. Bu eksikliklerin giderilmesi için mahkemelerin teknolojik açıdan geliştirilmesi, eğitilmiş hâkim ve savcılarının yetiştirilmesi, yeteri kadar hâkim ve savcının bulunması ve kalem görevlilerinin iyi eğitilmesi gerekir⁴⁸.

E. Hedef Süre ile Makul Süre Kavramlarının Karşılaştırılması

Hedef süre sisteminin AİHS'in 6'ncı maddesinde tanımlanan makul süre ile bazı farklılıkları bulunmaktadır. AİHM, makul süre değerlendirmesi yaparken her davayı kendi koşulları içinde ele almakta, davanın karmaşıklığı, başvuranın ve yetkili makamların tutumu gibi ölçütlere bakarak ihlal olup olmadığına karar vermektedir. Yani makul süre, esnek ve duruma göre değişebilen bir kavramdır. Oysa hedef süre uygulaması, dava tiplerine göre önceden belirlenmiş sabit süreler öngörmek suretiyle, makul süreyi idare açısından somut bir takvime indirger. Bu yaklaşımla, örneğin bir ticari dava için 300 günlük bir hedef süre belirlendiğinde, o davanın genellikle bu sürede bitmesi öngörülmektedir. Ancak somut bir ticari uyuşmazlık çok daha karmaşık olabilir ve 300 günü aşması makul görülebilir ya da tam tersi, basit bir dava olup birkaç ayda sonuçlanması mümkünken 300 güne yayılması makul olmayabilir. Dolayısıyla, hedef süreler ile makul süre her zaman birebir örtüşmeyebilir. Burada önemli olan, hedef sürenin makul süreye ulaşmak için bir araç olarak görülmesi, ama makul süre kavramının ikamesi olmamasıdır. Nitekim yönetmelik, yargılamanın makul sürede bitirilmesi ilkesini daha etkin gözetmek amacıyla getirilmiştir. Bir dava hedef sürede bitmese bile, makul süre hakkının ihlal edilip edilmediği nihayetinde yargılamanın genel gidişatına göre belirlenecektir. Bu bakımdan, hedef süre sisteminin AİHS'in 6'ncı maddesine aykırı bir yönü bulunmamaktadır. Zira AİHM açısından bağlayıcı olan ulusal bir hedef sürenin varlığı değil, yargılamanın bütün koşullarıyla birlikte makul sayılabilecek bir zaman diliminde tamamlanmış olup olmadığıdır.

⁴⁶ İnçeoğlu (n 29) 387.

⁴⁷ Tanrıver (n 34) 200; Muharrem Ünal, 'Hukuk Davalarının Uzamasının Nedenleri ve Yargılamada Çabukluğun Sağlanması' (1982) 6 Ankara Barosu Dergisi 6, 13.

⁴⁸ Süha Tanrıver, 'Hukuk Yargısında Etkinliğin Sağlanması İçin Alınması Gereken Önlemler Üzerine Düşünceler,' Makalelerim-I (Asil, 2005) 169-173.

Anayasa Mahkemesi de bireysel başvuru kararlarında makul sürenin aşılması iddialarını değerlendirirken, somut dosyanın koşullarına bakmakta ve yargılama süresinin makul olup olmadığının her bir başvuru açısından münferiden değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir⁴⁹. Bu içtihat, hedef süre uygulamasının Anayasa'daki adil yargılanma güvencesiyle çelişmediğini, bilakis makul süre analize yardımcı olabilecek bir iç ölçüt sağlayabileceğini göstermektedir.

Yargıda hedef süre uygulamasını amacını ve içeriğini incelediğimizde, Anayasa'nın 36'ncı ve 141'inci maddelerine aykırı bir yön taşımadığı, aksine bu maddelerdeki ilkelere işlerlik kazandırmayı hedeflediği söylenebilir. AİHS'in 6'ncı maddesi kapsamında ise, Türkiye'nin makul süre ihlallerine karşı geliştirdiği bu çözüm, Mahkeme'nin beklediği yapısal tedbirlerden biri olarak değerlendirilebilir. Elbette ki nihai ölçüt, her somut olayda adil yargılanma hakkının tüm unsurlarıyla birlikte gerçekleşip gerçekleşmediğidir. Hedef süre uygulaması, bu unsurlardan makul süre boyutuna ilişkin pozitif bir adım olup, adil ve etkin bir yargı sistemi kurulması hedefine katkı sunmaktadır.

Hedef süre, mevcut usul hükümlerinin öngördüğü sınırlar içinde kalmak kaydıyla, yargılamaların planlanması ve denetlenmesine ilişkin bir çerçeve çizmiştir. Nitekim yönetmeliğin tanımlar maddesinde *hedef süre, soruşturma, kovuşturma veya yargılamaların tamamlanmasında gözetilen, ilgilileri için hak doğurmayan, yargısal süreçleri iyileştirmeyi amaçlayan ve Kurul'un görüşü alınarak Bakanlık tarafından belirlenen süre* şeklinde tarif edilmektedir. Bu tanımdan hareketle, hedef sürenin normatif bir hak süresi olmadığı söylenebilir. Yani hedef süre, taraflar lehine yeni bir hak veya talep imkânı vermediği gibi, aleyhe bir kısıtlama da getirmemektedir. Sadece, yargılama faaliyetinin idaresine yönelik bir performans ölçütü olarak değerlendirilebilir. Uygulamada bir davanın hedef süreyi aşması durumunda, bundan doğan sonuç da idari ve istatistikî düzeydedir⁵⁰. Taraflar, hedef süre aşıldı diye doğrudan doğruya mahke-

⁴⁹ 'Makul sürede yargılanma hakkının amacı, tarafların uzun süren yargılama faaliyeti nedeniyle maruz kalacakları maddi ve manevi baskı ile sıkıntılardan korunmasıdır. Hukuki uyumsuzlukların çözüm sürecini uzatarak çoğu zaman elde edilecek hükmün yararını ortadan kaldıran bir yargılama, adaletin yerine getirilmesindeki etkililiğe ve güvenliğe zarar verecektir. Ancak, makul sürede yargılanma hakkı bakımından uyumsuzluğa ilişkin yargılamanın kısa sürede sonuçlandırılması önemli olmakla beraber, hukuki uyumsuzluğun çözümünde gerekli özenin gösterilmesi de büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle yargılama süresinin makul olup olmadığının her bir başvuru açısından münferiden değerlendirilmesi gerekir.' (Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru No. 2012/13, 2/7/2013).

⁵⁰ Hedef Sürelere ilişkin ölçümleme, Yönetmelik'in 8'inci maddesine göre yapılacaktır. İlgili düzenlemeye göre, hedef sürelere ilişkin ölçümleme bilgileri her yıl ocak ayı başında Cumhu-

meden bir talepte bulunamaz; ancak süre aşımı aşırı ve haksız gecikme boyutuna varmışsa, her zamanki gibi yargılamanın hızlandırılması talebi veya tazminat istemiyle ilgili mercilere başvurabilirler. Bu bakımdan yönetmelik, taraflar bakımından bağlayıcı bir işlem yahut yeni bir başvuru yolu getirmemiştir; daha çok yargı teşkilatının iç işleyişini disipline eden bir prosedür ortaya koymuştur.

Hedef sürelerin belirlenmesinde, makul sürenin evrensel ölçütleri dikkate alınmıştır. Avrupa Konseyi bünyesindeki Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu (CEPEJ) SATURN⁵¹ çalışma grubu tarafından hazırlanan ‘Yargılamaların Belirli Sürede Sonuçlandırılması Uygulama Rehberi’ni kabul etmiştir. Bu rehberde, üye devletlere davaların birinci derecede mümkünse 1 yıl içinde, en geç 2-3 yıl içinde bitirilmesi tavsiye edilmiştir. Ayrıca her ülkenin, dava türlerine göre süre hedefleri koyması, bu hedeflere uyumu takip etmesi ve uzun süren yargılamalar için çözüm önerileri geliştirmesi önerilmiştir. Türkiye’deki hedef süre uygulaması, CEPEJ’in bu tavsiyelerine yanıt veren bir model olarak değerlendirilebi-

riyet başsavcılıkları ve adalet komisyonu başkanlıklarının ilgili UYAP ekranında gösterilecektir. Diğer yandan Cumhuriyet başsavcılıkları ve adalet komisyonu başkanlıkları, başkan, üye, hâkim ve Cumhuriyet savcılarının da görüşünü alarak her yıl ocak ayı sonu itibarıyla hedef sürelerin gerçekleşmesinde yaşanan gecikmelerin sebepleri ile çözüm önerilerine ilişkin yetki çevresini de kapsayacak şekilde bir rapor hazırlayacaklardır. Hazırlanan rapor Hâkimler ve Savcılar Kuruluna ve Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığına gönderecektir. Hazırlanan bu raporlar daha sonraki yıllarda soruşturma, kovuşturma veya yargılamalar için hedef süre belirlenirken dikkate alınacaktır. Bununla birlikte, Hakimler ve Savcılar Kanunu’nun 28’inci maddesinin ikinci fıkrasında kanun yolu değerlendirme formunun düzenlenmesine yer verilmiştir. İlgili düzenlemeye göre, Kanun yolu değerlendirme formu; soruşturmanın niteliği, iddianame, karar veya hükmün hukuka uygunluğu ve isabet derecesi, soruşturma, kovuşturma veya yargılamanın hedef sürede tamamlanması, gereksiz masrafa sebebiyet verilmesi, duruşmalara hazırlıklı çıkılması veya hazırlıksız çıkılarak gecikmelere neden olunması, dosyaların eksiklik nedeniyle geri çevrilmeye neden olmayacak şekilde görevli daire veya birime gönderilmesi, bilirkişi görevlendirilmesinin hukuka uygun yapılması, soruşturma, kovuşturma veya yargılama işlemlerinin usul hükümlerine uygun olarak doğru ve zamanında yapılması, dava konularının anlayış ve yönlendirilmesi ile mütalaa, gerekçeli karar ve tebliğnamelerin yazılış, tahlil ve sonuçlandırılmasında başarı gösterilmesi gibi hususlar dikkate alınarak çok iyi, iyi, orta ve zayıf şeklinde düzenlenir. Yapılan incelemede olumlu veya olumsuz kanaat edinilememesi hâlinde, değerlendirme formu bu durum belirtilerek düzenlenir.

⁵¹ Adil yargılanma hakkının önemli bir başlığını oluşturan yargılamaların makul sürede bitirilmesi ilkesinin daha etkin olarak gözetilmesi ile uzayan yargılamaların önüne geçmek amacıyla Avrupa Yargının Etkinliği Komisyonu (CEPEJ) 2007 yılında kısa adı SATURN olan Yargıda Zaman Yönetimi Merkezi’ni kurmuştur. Merkez davaların makul sürede bitirilmesine yönelik birçok çalışma gerçekleştirmiştir. 6 Aralık 2016 tarihinde ise CEPEJ Genel Kurulu, SATURN çalışma grubu tarafından metinleştirilen yargılamaların belli sürede sonuçlandırılması için oluşturulan uygulama rehberini kabul etmiştir (<https://sgb.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/yargida-hedef-sure-uygulamasi-baslamistir>). Erişim Tarihi 15 Şubat 2025.

lir. Dolayısıyla, ulusal uygulama hem Anayasa ve yasalardaki emredici hükümlerin bir gereği, hem de uluslararası standartların bir yansıması niteliğindedir.

V. Karşılaştırmalı Hukukta Hedef Süre Uygulamaları

Birçok ülkenin yargı sisteminde, davaların uzunluğunu kontrol altına almak için çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Anglo-Amerikan hukukunda, özellikle ceza yargılamalarında *speedy trial*⁵² (hızlı yargılama) hakkı anayasal güvencededir ve belirli sürelerin aşılması davanın düşmesine yol açabilir. Ancak hukuk yargılamalarında süre yönetimi daha çok iç idari tedbirlerle sağlanır. Avrupa ülkelerinde ise AİHM'in yönlendirmesiyle makul süre sorunu ciddiye alınmakta, pek çok ülkede yargı reformu stratejilerinde süre hedefleri veya benzeri performans kriterleri yer almaktadır. Örneğin, İtalya yıllarca süren davalar nedeniyle AİHM'de en çok mahkûm olan ülkelerden biri olmuş, bunun üzerine *Pinto Yasası*⁵³ ile makul süreyi aşan davalar için ulusal tazmin mekanizması kurmuştur. İtalya ve bazı diğer Avrupa ülkeleri, yargılamaların ortalama uzunluğunu şeffaf şekilde yayınlayarak mahkemeler arası karşılaştırmalar yapmakta, böylece sürelerin kısalması yönünde dolaylı baskı oluşturmaktadır. Fransa ve Almanya gibi ülkelerde temyiz mahkemeleri, alt mahkemelerde makul olmayan gecikmeler tespit ettiklerinde, tazminat ya da hızlandırma talimatı verebilmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin yürürlüğe koyduğu hedef süre uygulaması boyutunda kapsamlı ve merkezi bir sistem, kıyaslanabilir bazı örneklerle sahiptir. Bu uygulama, Avrupa Konseyi CEPEJ rehberinin önerdiği modelin vücut bulmuş hali olarak özgün bir konumdur. CEPEJ'in 2016 tarihli rehberi, üye devletlerde dava türlerine göre ideal sürelerin belirlenmesini, veri toplanmasını ve gerektiğinde müdahale edilmesini önermekteydi. Türkiye, bu öneriyi ulusal hukuka uyarlayan ülkelerden biri olmuştur.

⁵² 'Speedy trial' (hızlı yargılama) ilkesi, özellikle Anglo-Amerikan hukuk sistemlerinde önemli bir ceza muhakemesi hakkıdır ve temel olarak şüpheli veya sanığın makul süre içinde yargılanma hakkını güvence altına alır. Speedy trial, bireyin bir suçla itham edilmesinden sonra, yargılama sürecinin gereksiz gecikmeler olmaksızın ve makul bir süre içinde tamamlanmasını ifade eder. Bu ilke, adaletin hem sanık hem de toplum açısından gecikmeksizin sağlanmasını hedefler.

⁵³ Pinto'nun 2004 yılında Avrupa ülkelerinde yargılamaların uzun sürmesine ilişkin hazırladığı 'Yargılamaların Aşırı Uzunluğu ve Etkin İç Hukuk Yolları' başlıklı rapor, Avrupa Konseyi nezdinde önem taşır. İtalya'da 2001 tarihli 'Pinto Yasası' doğrudan iç hukuktaki yargılamaların aşırı uzunluğuna karşı bir başvuru yolu öngörür.

VI. Hedef Sürenin Aşılması ve Hukuki Sonuçları

A. Hukukî ve İdari Yaptırımlar

Hedef süre yönetmeliği, yargı mercilerine, dosyaların hangi süre zarfında sonuçlandırılması gerektiğine dair öngörülebilirlik sağlayarak hem etkinliği artırmayı hem de bireylerin temel haklarını korumayı hedeflemektedir. Ne var ki bu hedef sürelerin aşılması durumunda doğrudan bir yaptırım mekanizması öngörülmemiştir. Bununla birlikte, hedef sürenin ihlali bazı idari ve hukuki sonuçlara yol açabilir. Belirlenen süreler, bir davanın veya soruşturmanın ne kadar zamanda bitirilmesinin amaçlandığını gösterir. Ancak bu sürenin geçirilmesi halinde kanunen davanın düşmesi, ceza davasında düşme veya zamaşımı gibi sonuçlar doğmamaktadır. Yönetmelik açıkça, hedef sürenin ilgilileri için hak doğurmayan bir süre olduğunu belirtmektedir (Hedef Süre Yön. m. 4, I, d). Bu ifade, hedef sürenin bir usulî hak veya maddi hukuktan kaynaklanan bir hakkı teşkil etmediğini göstermektedir. Dolayısıyla davanın tarafları, sadece hedef süre aşıldı diye doğrudan bir tazminat talebi veya benzeri hukuki talepte bulunamazlar. Makul süre aşımı iddiasıyla yine mevcut mekanizmalara örneğin uzun yargılama nedeniyle tazminat talebi için Tazminat Komisyonu'na başvuru, AYM'ne bireysel başvuru veya AİHM'e başvuru yoluna gidebilirler. Nitekim hedef süre, bir bakıma idari bir planlama ölçütüdür. Hukuki bağlayıcılığı, taraflar yönünden değil, daha çok yargı teşkilatının kendi iç işleyişi yönündendir.

B. Performans Değerlendirme ve Hakimler ve Savcılar Kurulu Denetimi

Hedef sürenin aşılması öncelikle idari denetim mekanizmaları bağlamında anlam kazanmaktadır. Zira bu süreler, hâkim ve savcılarının performanslarının değerlendirilmesinde nesnel bir ölçüt olarak dikkate alınmaktadır⁵⁴. Sürelerin sistematik biçimde aşılması, yargı mensuplarının etkinlik, verimlilik ve dosya yönetimi bakımından zayıf performans gösterdiğine işaret edebilir. Bu durum, Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından yapılan denetimlerde meslekî disiplin

⁵⁴ Hedef süre uygulamasına uyumun, hâkim ve savcı performans değerlendirmesinde bir kriter haline gelmesi hem destek hem tepki almıştır. Kimilerine göre bu, yargı mensuplarını daha disiplinli çalışmaya teşvik ederken, kimilerine göre ise yargıcın karar kalitesinden ziyade hızına odaklanan sakıncalı bir yaklaşım olabilir. Bu konuda öneriler, performans değerlendirmesinin çok boyutlu yapılması yönündedir. Örneğin bir analize göre, hedef süre yanında vatandaş ve avukat memnuniyeti, kararların bozulma oranı gibi kriterlerin de değerlendirmeye katılması daha dengeli olacaktır. Böylece sadece hız değil, kalite ve toplumsal güven ölçütleri de göz önüne alınarak daha adil bir performans sistemi kurulabilir.

soruşturmalarının açılmasına neden olabilecek niteliktedir. Özellikle aşırı gecikmelerin gerekçesiz olması veya dosya yönetiminde bariz ihmallerin tespiti hâlinde, idari sorumluluk doğabilecektir. Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun 29'uncu maddesine göre, hâkim ve savcılarının meslekte yükselmeleri kanun yolu değerlendirme formuna göre yapılır. Kanun yolu değerlendirme formu, kanun yolu incelemeleri neticesinde hâkim ve Cumhuriyet savcılarının dosyadaki hukuki bilgi, uygulama ve performanslarının değerlendirildiği bir belgedir (Değerlendirme Formu Yön. m 3, I, c). Kanun yolu değerlendirme formu, Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun 28'inci maddesinde düzenlenmiş olup, Yargıtay ve Danıştay daireleri ile genel kurullarınca yapılan kanun yolu incelemeleri sonunda, istinaf kanun yolu incelemesinde görev alan daire başkanı, üye, Cumhuriyet başsavcısı ve savcılar, ilk derece yargı yerlerinde duruşmaya, karara veya hükme katılan, karar veya hükmü veren ya da soruşturma aşamasında görev yapan hâkimler, ilk derece yargı yerlerinde soruşturma aşamasında görev alan, iddianameyi tanzim eden, duruşmaya katılan, mütalaa veren veya kanun yoluna başvuran Cumhuriyet savcıları, hakkında kanun yolu değerlendirme formu düzenlenir. Kanun yolu değerlendirme formu; soruşturmanın niteliği, iddianame, karar veya hükmün hukuka uygunluğu ve isabet derecesi, *soruşturma, kovuşturma veya yargılamanın hedef sürede tamamlanması*, gereksiz masrafa sebebiyet verilmesi, duruşmalara hazırlıklı çıkılması veya hazırlıksız çıkılarak gecikmelere neden olunması, dosyaların eksiklik nedeniyle geri çevrilmeye neden olmayacak şekilde görevli daire veya birime gönderilmesi, bilirkişi görevlendirilmesinin hukuka uygun yapılması, soruşturma, kovuşturma veya yargılama işlemlerinin usul hükümlerine uygun olarak doğru ve zamanında yapılması, dava konularının anlayış ve yönlendirilmesi ile mütalaa, gerekçeli karar ve tebliğnamelerin yazılış, tahlil ve sonuçlandırılmasında başarı gösterilmesi gibi hususlar dikkate alınarak çok iyi, iyi, orta ve zayıf şeklinde düzenlenir. HSK, kanun yolu değerlendirme formuna göre belirleyeceği koşulları göz önüne alarak, yükselmeye layık gördüğü hakim ve savcıları, yükselmeye layık, tercihli yükselmeye layık, mümtazen yükselmeye layık veya yükselmeye layık olmayarak mesleki anlamda ilerlemeleri hakkında karar vermektedir.

C. Bireysel Başvuru ve Tazminat Yolları

Hedef sürelerin aşılması, bireyler açısından doğrudan Anayasa'nın 36'ncı maddesi ile güvence altına alınan adil yargılanma hakkının, özel olarak da makul sürede yargılanma güvencesinin ihlaline yol açabilir. Anayasa uyarınca, bireyler, temel haklarının ihlal edildiğini ileri sürerek Anayasa Mahkemesi'ne

bireysel başvuru hakkına sahiptir. Bu kapsamda, Anayasa Mahkemesi, makul sürede yargılanma hakkının ihlal edilip edilmediğini değerlendirirken, somut olayın koşullarına göre süreyi, tarafların tutumunu, dosyanın karmaşıklığını ve yargı mercilerinin faaliyetlerini dikkate almaktadır. Mahkeme, bu tür başvurularda tespit edilen ihlaller nedeniyle başvuru lehine manevi tazminata hükmedebilmektedir. Yine, Türkiye'nin taraf olduğu AİHS'in 6'ncı maddesi de herkesin makul bir süre içinde davasının görülmesini isteme hakkını güvence altına almaktadır. Bu bağlamda, yargılamanın hedef süreleri aşacak ölçüde uzaması, bireyin Sözleşme ile korunan hakkının ihlal edildiği sonucunu doğurabilir. İç hukuk yollarının tüketilmesinin ardından, AİHM'e bireysel başvuru yapılabilir. AİHM, Türkiye aleyhine verdiği birçok kararda makul süre ihlali tespit etmiş ve başvuru lehine tazminat hükmü kurmuştur. Bu durum, devletin hem uluslararası yükümlülüklerine aykırı hareket ettiğini göstermekte hem de bütçeye ek bir mali yük getirmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'de, makul sürede yargılanma hakkının ihlali nedeniyle AİHM'e yapılan başvuruların önlenmesi amacıyla, 6384 sayılı Tazminat Komisyonunun Görevleri ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Kanun uyarınca Tazminat Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyon, makul süre ihlali iddialarını değerlendirerek tazminata hükmetme yetkisine sahiptir. Dolayısıyla, yargılamanın hedef süreyi aşacak biçimde uzaması hâlinde, başvuru Komisyonuna müracaat ederek idari düzeyde ve hızlı bir şekilde hak ihlali telafisi talep edebilirler⁵⁵.

Yargılamada hedef sürelerin aşılması, doğrudan müeyyide doğuran bir durum olmasa da hem yargı mensuplarının mesleki sorumlulukları hem de bireylerin temel hak ve özgürlükleri bağlamında çok yönlü sonuçlar doğurabilmektedir. Bu bağlamda hedef süreler, yalnızca idari rehberlik aracı olarak değil, aynı zamanda etkin, hızlı ve hak temelli bir yargılama sisteminin inşasında ölçülebilir bir kalite göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Gerek iç hukukta gerekse uluslararası düzeydeki etkileri itibarıyla, hedef sürelerin aşılması meselesi, modern yargı sistemlerinde şeffaflık ve hesap verebilirliğin sağlanması açısından merkezi bir öneme sahiptir.

⁵⁵ İsmet Mazlum, 'Tazminat Komisyonunun Yapısı ve Makul Süre Bakımından Yapacağı İncelemenin Medeni Usul Hukuku Açısından Değerlendirilmesi' (2024) 73 (3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1933, 1940; Özgem Tuğçe Gümüş Boyacı, 'Yapısal ve Sistemik Sorunun Çözümünde İnsan Hakları Tazminat Komisyonu' (2024) 42 (1) İnsan Hakları Yıllığı, 1, 22.

Sonuç

Adil yargılanma hakkının temel unsurlarından biri olan makul sürede yargılanma ilkesi hem ulusal hukukta hem de uluslararası insan hakları belgelerinde açıkça güvence altına alınmıştır. Türkiye’de uzun yargılamalar sorunu, yıllarca hem bireysel başvurular hem de AİHM kararlarıyla tespit edilmiş bir yapısal sorun olarak gündemde kalmıştır. Bu bağlamda geliştirilen Yargıda Hedef Süre Uygulaması, yargı sistemine zaman yönetimi perspektifi kazandıran, normatif temeli sağlam ve dijital altyapıyla desteklenen bütüncül bir yaklaşımdır. Uygulama, sadece sürecin hızlandırılmasını değil, aynı zamanda yargıya güvenin tesisi, hesap verebilirliğin artırılması ve etkinlik ile şeffaflığın sağlanması gibi çok boyutlu hedefleri içermektedir.

Hedef süre uygulaması, her dava ve soruşturma türü için öngörülen tamamlanma süresini belirlemek suretiyle yargı organlarında süre farkındalığı yaratmış, böylelikle yargılama faaliyetlerinin planlanabilirliğini ve öngörülebilirliğini artırmıştır. UYAP sistemi üzerinden otomatik olarak tanımlanan hedef süreler, hem yargı mensuplarının dosya yönetimini kolaylaştırmakta hem de taraflara işlemlerin ne kadar sürede sonuçlanmasının öngörüldüğünü baştan bildirmektedir. Bu durum, vatandaş açısından yargı süreçlerine ilişkin belirsizliği azaltmakta ve yargıya güveni pekiştirmektedir.

Uygulamanın performans ölçümüne yönelik olarak hâkim ve savcıların hedef sürelerle uyumları da düzenli olarak izlenmekte; bu veriler terfi ve değerlendirme süreçlerinde dikkate alınmaktadır. Bu bağlamda, uygulama yalnızca teknik bir planlama aracı değil, aynı zamanda yargı teşkilatında performans odaklı bir kültürün oluşmasına da katkı sağlamaktadır. Ancak, uygulamanın esas başarısı yalnızca istatistiki göstergelerle değil, aynı zamanda yargılamaların niteliği, tarafların haklarına riayet ve yargı bağımsızlığının korunması ölçütleriyle değerlendirilmelidir. Hedef sürelerin Adalet Bakanlığı tarafından belirlenmesi, bazı eleştiriler çerçevesinde yargı bağımsızlığıyla ilişkilendirilmişse de, Anayasa Mahkemesi bu düzenlemeyi Anayasa’ya aykırı görmemiştir. Bununla birlikte, hedef sürelerin bağlayıcı normatif haklar doğurmaması, uygulamanın bireyler açısından sadece yön gösterici ve bilgilendirici niteliğini ön plana çıkarmaktadır. Zira hedef sürenin aşılması doğrudan bir yaptırıma yol açmamakta, ancak sistem içi denetim ve raporlama mekanizmalarını tetiklemektedir. Uygulamanın AİHM içtihadıyla uyumu da dikkat çekicidir. AİHM, makul sürenin değerlendirilmesinde her somut olayın koşullarını esas almakta olup; hedef süre uygulamasını makul sürenin ikamesi değil, onun somutlaştırılmasına katkı

sunan bir araç olarak değerlendirmektedir. Türkiye'nin bu uygulama ile AİHM kararlarında sıklıkla karşılaştığı ihlallerin önüne geçmeyi amaçlaması, yalnızca ulusal düzeyde değil, aynı zamanda uluslararası yükümlülükler bağlamında da olumlu bir adım olarak kabl edilmelidir.

Sonuç olarak, Yargıda Hedef Süre Uygulaması, adalet hizmetlerinde kalite, hız ve güven dengesini gözetken, hesap verebilirliği artıran ve makul sürede yargılama ilkesini kurumsal düzeyde hayata geçirmeyi hedefleyen önemli bir yargı reformudur. Ancak bu uygulamanın uzun vadeli başarısı, yargının yapısal sorunlarının giderilmesi, insan kaynağı kapasitesinin artırılması, altyapı yatırımlarının sürdürülmesi ve özellikle hâkim-savcı eğitimlerinin niteliğinin yükseltilmesi gibi tamamlayıcı reformlarla desteklenmesine bağlıdır. Hedef süre uygulaması, bu bütünsel iyileşmenin önemli bir bileşeni olarak görülmeli ve yargı bağımsızlığı ile etkinliği arasında hassas bir denge gözetilerek geliştirilmelidir. Bu bağlamda, sistemin düzenli izlenmesi, hedef sürelerin güncellenmesi ve uygulamaya ilişkin geri bildirimlerin kurumsal mekanizmalarla değerlendirilmesi, uygulamanın sürdürülebilirliğini ve meşruiyetini pekiştirecektir.

Kaynakça

- Aktepe Artık S, Medeni Usul Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı (Seçkin 2014).
- Alan Akcan E, 'Soruşturma Evresinde Mağdurun Hakları ve Yükümlülükleri' (2015) 2 (2) İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 5-44.
- Arslan R, *Medeni Usul Hukukunda Dürüstlük Kuralı* (Sevinç 1989).
- Arslan R, Yılmaz E, Taşpınar Ayvaz S ve Hanağası E, *Medeni Usul Hukuku* (10. Baskı, Yetkin 2024).
- Başar M O, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Makul Sürede Yargılanma Hakkı* (On İki Levha, 2011).
- Berkhan İ, 'Adil Yargılanma Hakkı,' (2012) 86 (5) İstanbul Barosu Dergisi 319-325.
- Gümüş Boyacı Ö T, 'Yapısal ve Sistemik Sorunun Çözümünde İnsan Hakları Tazminat Komisyonu' (2024) 42 (1) İnsan Hakları Yıllığı, 1-38.
- Demircioğlu Y, Medeni Usul Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılanma Güvenceleri (Yetkin, 2007).
- Duvan A, 'Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı,' (2019) 68 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 287-336.
- Dülger M V ve Taşkın Ş C, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (2. Baskı, Seçkin 2024).
- Erdoğan G, *Medeni Yargıda Adil Yargılanma Hakkı* (Adalet, 2011).
- Ersoy U, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Adalet 2024).
- Gölcüklü F, 'Yargılama Makamları Önünde Makul Süre,' (1991) 1 (2) 10-13.
- Gülcü B B, 'Soruşturma Evresinin Tanımı, İşlevi, Özellikleri, Ülkemizdeki Tarihçesi', (2024) 1 (10) Sosyal Bilimler Dergisi 89-101.
- Gülşen R, 'Adli Soruşturmanın Başlaması' (2011) 3 (21) Fasikül Hukuk Dergisi 30-41.
- İnceoğlu S, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı* (Beta, 2013).
- Hendek H, *Makul Sürede Yargılama Zorunluluğu* (Seçkin, 2016).
- Kuru B ve Aydın B, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı* (4. Baskı, Yetkin 2025).
- Mazlum, İ, 'Tazminat Komisyonunun Yapısı ve Makul Süre Bakımından Yapacağı İncelemenin Medeni Usul Hukuku Açısından Değerlendirilmesi' (2024) 73 (3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1933-1978.
- Özbek V Ö, Doğan K ve Bacaksız P, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (17. Baskı, Seçkin 2024).
- Pekcanitez H, Atalay O ve Özekes M, *Medeni Usul Hukuku* (12. Baskı, On İki Levha 2024).
- Özsumcu S, 'Davanın Açılmasına Bağlı Hukuki sonuçların Davanın Açılmamış Sayılması Halinde Değerlendirilmesi' (2012) 2 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 183-205.

- Pekcanıtez H, 'Adil Yargılanma Hakkı.' (1997) 2 *İzmir Barosu Dergisi* 35-55.
- Şahin C ve Göktürk N, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (15. Baskı, Seçkin 2024).
- Tanrıver S, 'Adil Yargılanma Hakkı' (2004) 53 *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 191-215.
- - 'Hukuk Yargısında Etkinliğin Sağlanması İçin Alınması Gereken Önlemler Üzerine Düşünceler,' *Makalelerim-I* (Asil, 2005) 169-173.
- - Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı (Adalet 2007).
- Turan H, 'Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı' (2012) 11 *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 47-75.
- Ünal M, 'Hukuk Davalarının Uzamasının Nedenleri ve Yargılamada Çabukluğun Sağlanması' (1982) 6 *Ankara Barosu Dergisi* 6-42.
- Ünver Y ve Hakeri H, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (23. Baskı, Adalet 2024).
- Yavaş M, 'Mehaz Kanun ile Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Medeni Yargılamaya Hakim Olan İlkeler ve Hakimin Rolü,' *Prof. Dr. Yavuz Alangoya Armağan* (İstanbul 2007).
- Yenisey F ve Nuhoğlu A, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (12. Baskı, Seçkin 2024).
- Walter H. Rechberger, 'Avusturya Medeni Yargılamasında Yargılamanın Hızlandırılması,' çev. M. Kamil Yıldırım, *İlkeler Işığı Altında Medeni Yargılama Hukuku* (Beta 2016).